

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Mediální a komunikační studia

Michaela Rozšafná

**Mediální ohlas literární tvorby Jiřího
Stránského a Karla Pecky s vězeňskou
tematikou**

Diplomová práce

Praha 2016

Autor práce: **Bc. Michaela Rozšafná**

Vedoucí práce: **PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

ROZŠAFNÁ, Michaela. Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského a Karla Pecky. Praha, 2016. 110 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jana Čeňková, Ph.D.

Abstrakt

Magisterská diplomová práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského a Karla Pecky* mapuje vybraná beletristická díla Jiřího Stránského a Karla Pecky, která ovlivnil jejich pobyt v komunistickém vězení. Práce se zabývá kritickým ohlasem těchto literárních děl a vychází z dobových recenzí, které vyšly v literárních i jiných periodikách.

Kvalitativní a kvantitativní analýze recenzí, která je zahrnuta v praktické části magisterské diplomové práce, předchází část teoretická. V ní se zamýšlíme nad významem literární kritiky, vymezujeme žánr rozhovoru a objasňujeme okolnosti vzniku beletristických děl Jiřího Stránského a Karla Pecky. Díky dochovaným dokumentům z Národního archivu a z Archivu bezpečnostních složek jsou nastíněny okolnosti Stránského i Peckova zatčení, výslechů a vězení v komunistických lágrech 50. let. Jiří Stránský byl vezněn v letech 1953–1960 a Karel Pecka v letech 1949–1959. Dochované dokumenty přibližují i další represe Státní bezpečnosti vůči Karlu Peckovi, které nastaly po jeho propuštění v šedesátých letech.

V teoretické části magisterské diplomové práce, v níž se zabýváme významem literární kritiky, čerpáme z děl Ansgara Nünninga, Winfrieda Schulze, Terryho Eagletona a Přemysla Blažíčka. V pasáži pojednávající o rozhovoru vycházíme z několika statí různých autorů vydaných v publikaci Barbory Osvaldové a z děl Jana Hendla, A. Fontany a Anastasie H. Prokos. Pro nastínění historického kontextu využíváme díla Jiřího Knapíka a Martina France, Pavla Janouška a kolektivu nebo Jakuba Končelíka a kolektivu. Ve svých pracích se tito autoři zabývali obdobím, ze kterého Jiří Stránský i Karel Pecka ve svých dílech vycházeli, a v návaznosti na politickou situaci popsali fungování v kulturní sféře tehdejší socialistické společnosti.

Součástí práce jsou pasáže, ve kterých čerpáme z originálních dokumentů z Národního archivu ČR a z Archivu bezpečnostních složek, které nastiňují okolnosti zatčení, odsouzení a věznění Karla Pecky a Jiřího Stránského.

Kromě beletristických děl Jiřího Stránského a Karla Pecky využíváme v práci teoretické knižní rozhovory, které s Jiřím Stránským a Karlem Peckou vedl Jan Lukeš (*Srdcerváč 2005, Hry doopravdy 1998*). Využíváme také autorčiny rozhovory s Jiřím Stránským a Janem Lukešem.

Recenze na díla Jiřího Stránského a Karla Pecky jsme čerpali z periodik Literární noviny (1991, 1993, 1994, 1997, 1999), Tvar (1991, 1992, 1994, 1998, 2006), Mladá fronta Dnes (1991, 1992, 1993, 1997), Lidové noviny (1991, 1992, 1993), Lidová demokracie (1993), Film a doba (1997), Právo (1997, 1999), Respekt (1997), Revolver Revue (1997), Týden (1996), Telegraf (1994), Labyrint Revue (1994) a Ladění (2002, 2005).

Klíčová slova

Jiří Stránský, Karel Pecka, spisovatel, recenze, beletrie, literární kritika, komunistický lágr, rozhovor

Abstract

The master diploma thesis „*Media response of literary work with the prison theme by Jiri Stransky and Karel Pecka*” maps the beletric works of Jiri Stransky and Karel Pecka which are influenced by their time in Communist prisons. The work deals with critical reviews of these literary works and it is based on contemporary reviews published in literary and other periodicals.

Qualitative and quantitative analysis of reviews is included in a practical part of the master diploma. It is preceded by a theoretical part. In the theoretical part we shortly think about the importance of literary criticism but mostly important we clarify the conditions which led to the creation of Stransky's and Pecka's works. Thanks to the preserved documents from The National Archive and from The Archive of Security Forces we can now read about Stransky's and Pecka's arrest, interrogation and imprisonment in Communist prisons in the 1950s. Jiri Stransky was imprisoned in the years 1953–1960 and Karel Pecka between 1949 and 1959.

The preserved documents outline also other repressions of Karel Pecka towards the State security, which occurred after his repase from prison in the sixties.

In the theoretical part of master diploma we think about literaryy criticism and we draw from works of Ansgar Nünning, Winfried Schulz, Terry Eagleton and Premysl Blazicek. In the part which deals with interview we draw from works of Barbora Osvaldova, Jan Hendl, A. Fontana and Anastasia H. Prokos. Historical context help to outline works of Jiri Knapik and Martin Franc, Pavel Janousek or Jakub Koncelik.

We also use preserved documents from the National Archive of Czech Republic and The Archive of Security Forces.

In the part about the literary works of Jiri Stransky and Karel Pecka we also use theoretical book interviews with Jiri Stransky and Karel Pecka from Jan Lukes and author's interviews with Jiri Stransky ans Jan Lukes (the interviews are included in the annex.)

We draw the reviews on Jiri Stransky's and Karel Pecka's works from czech newspapers and magazines Literarni noviny, Tvar, Mlada fronta Dnes, Lidove noviny, Lidova demokracie, Pravo, Respekt, Revolver Revue, Labyrint Revue, Revolver Revue, Tyden and Ladeni.

Key words

Jiri Stransky, Karel Pecka, writer, fiction review, literky criticism, Communist prison, interview

Rozsah práce: 127 617 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 27. července 2016

Michaela Rozšafná

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Janě Čeňkové, Ph.D. za trpělivé a profesionální vedení práce. Děkuji také PhDr. Janu Lukešovi za čas věnovaný rozhovoru, který je součástí práce, a ochotu podělit se o vlastní zkušenosti s Jiřím Stránským a Karlem Peckou.

Obsah

Úvod.....	3
1 Metodologie kvalitativního výzkumu.....	4
1.1. Literární kritika jako pojem	4
1.2 Díla Jiřího Stránského s vězeňskou tematikou.....	8
1.3 Díla Karla Pecky s vězeňskou tematikou	10
2 Rozhovor.....	12
2.1 Vývoj rozhovoru jako žurnalistického žánru	13
2.2 Hlubkový rozhovor.....	15
3 Pobyt Jiřího Stránského a Karla Pecky v komunistickém lágru	17
3.1 Okolnosti doby Stránského pobytu ve vězení.....	17
3.2 Okolnosti doby Peckova pobytu ve vězení.....	20
3.3 Karel Pecka v samizdatových a exilových titulech.....	25
4. Analýza povídkového souboru Štěstí	26
4.1 Kritický ohlas souboru Štěstí	29
5 Analýza románu Zdivočelá země a Aukce	30
5.1 Kritika literárního zpracování	32
6 Analýza románu Karla Pecky Horečka.....	35
6.1 Kritický ohlas románu Horečka	37
7 Analýza románu Karla Pecky Motáky nezvěstnému.....	40
7.1 Kritický ohlas románu Motáky nezvěstnému	43
8 Analýza románu Karla Pecky Štěpení	48
8.1 Kritický ohlas románu Štěpení.....	50
9 Analýza románu Karla Pecky Veliký slunovrat.....	56
9.1 Kritický ohlas románu Veliký slunovrat.....	58

10	Další díla Karla Pecky s vězeňskou tematikou	60
10.1	Úniky.....	60
10.2	Na co umírají muži.....	60
10.3	Rekonstrukce	61
11	Závěr	63
12	Summary	66
13	Použitá literatura.....	68
13.1	Primární literatura	68
13.2	Sekundární literatura	68
13.3	Periodika.....	70
13.4	Internetové zdroje.....	71
13.5	Dokumenty	72
14	Seznam příloh	Chyba! Záložka není definována. 74
15	Přílohy	Chyba! Záložka není definována. 75

Úvod

Kritický ohlas děl a analýza vězeňské tvorby literárních děl spisovatelů Jiřího Stránského a Karla Pecky, ve kterých zaznamenali vlastní zkušenosti z pobytu v československých komunistických lágrech padesátých (a v případě Jiřího Stránského také sedmdesátých) let, jsem si pro téma magisterské diplomové práce vybrala z několika důvodů.

Všechna tato díla mě velmi zaujala, považuji je za literárně hodnotná. Vážím si jich zejména proto, že představují cenný dobový doklad pro současné i budoucí generace. Pokládám za důležité, aby se tvorba těchto autorů, zaznamenávající realitu naší historie, dostala do rukou co nejširšímu okruhu čtenářů, zejména v rámci prevence před opakováním násilných a represivních metod vládnoucích režimů.

Diplomová magisterská práce se zaměřuje na díla Jiřího Stránského *Zdivočelá země a Aukce* (1997) a *Štěstí* (1998). Vychází z mé předchozí bakalářské diplomové práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského* (obhajoba 19. 6. 2014), ve které jsem hlouběji analyzovala i kritiky na další díla Jiřího Stránského a filmové adaptace Stránského děl.

Z děl Karla Pecky jsem v magisterské práci analyzovala tituly *Motáky nezvěstnému* (1990), *Horečka* (1967), *Veliký slunovrat* (1968), *Štěpení* (1993) a okrajově díla *Úniky* (1966), *Rekonstrukce* (1995) a *Na co umírají muži* (1992).

Vzhledem k zamýšlenému rozsahu obsahuje diplomová magisterská práce pouze recenze a kritiky těchto děl, které se dochovaly v archivu Národní knihovny ČR. Tuto část doplňují kapitoly zabývající se dochovanými dokumenty z Archivu bezpečnostních složek a Národního archivu ČR, které pojednávají o zatčení, výsleších a věznění obou autorů. V případě Karla Pecky se v Archivu bezpečnostních složek dochovaly také dokumenty o sledování spisovatele Státní bezpečností v 60. letech.

Práce je rozdělena na část teoretickou, ve které uvádím období vězení Jiřího Stránského a Karla Pecky do kontextu doby. V této části se také zamyslím nad významem literární kritiky a z historického i věcného hlediska rozebírám žánr rozhovor.

Ostatní kapitoly jsou zařazeny v praktické části práce, kde se zabývám kvalitativní a kvantitativní analýzou recenzí děl Jiřího Stránského a Karla Pecky.

Součástí magisterské diplomové práce jsou hloubkové rozhovory s Jiřím Stránským (vychází z předchozí bakalářské diplomové práce) a s Janem Lukešem.

1 Metodologie kvalitativního výzkumu

1.1. *Literární kritika jako pojem*

Literární kritika v moderním pojetí, tj. v podobě, jak ji známe nyní (zejména novinové a časopisecké recenze a stati, ve kterých autor zaujímá stanoviska a komentuje díla), vznikla na přelomu 17. a 18. století v průběhu období, které nazýváme osvícenství.

Moderní literární kritika se rozvíjela paralelně s proměnami filozofického paradigmatu a se změnou pojetí literárního diskursu. První zemí, kde proběhla restrukturalizace literárního pole, byla v 17. století Francie, následována Anglií. U nás datujeme vznik literární kritiky od období národního obrození do přelomu 19. a 20. století (autoři jako J. K. Tyl, K. H. Borovský, J. Neruda, F. X. Šalda aj.). Jan Neruda, který se literární kritikou soustavně zabýval, od literatury požadoval, „aby zkoumala život ve všech jeho odstínech, tedy nejenom v těch vznešených.“¹

„Model literární kritiky zahájil svoji novodobou kariéru tím, že se oddělil od starší, tradiční podoby učených úvah o literatuře, od polyhistorické typologie.“²

Velkou změnu představovalo zúžení kategorie literatury na takzvané „imaginativní“ či „tvůrčí“ dílo. Jak píše Eagleton, „bylo jaksí dojmavější a cennější psát o něčem, co neexistovalo, než popisovat Birmingham či krevní oběh.“³ Dvojvýznamnost slova *imaginativní* nastiňuje podle Eagletona vedle tvořivosti také možnost hodnocení daného díla.

¹ TRÁVNÍČEK, Jiří (editor českých hesel) In: NÜNNING, Ansgar a kol. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, s. 456.

² NÜNNING, Ansgar a kol. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, s. 456.

³ EAGLETON, Terry. *Úvod do literární teorie*. Praha: Plus, 2010, s. 35.

Se všeobecným rozvojem gramotnosti začala klást literatura důraz na vzdělání a zkušenosti kritika, který má kompetence soudit a rozhodovat na základě rozumově podložených argumentů. V kritickém diskursu začal být kladen důraz také na estetická hlediska na úkor vědy.

Literární pole se v duchu romantismu a osvícenství 18. století odklonilo od principu nadčasové platnosti k aktuální a bezprostřední diskusi nad novými tématy a současnými autory. „Kritik nyní získává důležitou funkci prostředníka mezi autorem a publikem: jeho úkolem je neustále vést v patrnosti to, co je „nové“, aby mohl svými komentáři doprovázet aktuální publikace a konjunktury literárního pole a zároveň poskytovat publiku radu, bez níž by se v nepřehledné a stále narůstající záplavě textů ztratilo.“⁴

Podle Eagletona začala být literární díla vnímána jako „tajemná organická jednota“, spontánní, tvůrčí a nikoli mechanická činnost.⁵

Kritický proces by se měl odehrávat na základě tzv. hermeneutického postupu tj. dovedností pochopit text a porozumět mu. Tento postup „je vědecky disciplinovaný, nikoli pouze naivní, řídí se měřítky hermeneutiky jakožto „umění rozumět.“⁶ Vychází z textové interpretace literárněvědní a „pomocí subtilních interpretačních postupů se pod povrchem textu odhalují jeho skryté hlubší struktury.“⁷

Terry Eagleton poukázal na to, že prostřednictvím literárních děl interpretují autoři vždy své vlastní postoje, hodnoty a názory. Je poté na subjektivním rozpoložení a osobnostní struktuře čtenáře, potažmo kritika, jak dané texty interpretuje a následně hodnotí. Stejně jako v případě autora literárního díla, rozhoduje i u kritika ideologie – „utajený soubor hodnot, který stojí v pozadí našich faktických tvrzení a který je formuje.“⁸

⁴ EAGLETON, Terry. *Úvod do literární teorie*. Praha: Plus, 2010, s. 35.

⁵ EAGLETON, Terry. *Úvod do literární teorie*. Praha: Plus, 2010, s. 33.

⁶ NÜNNING, Ansgar a kol. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, s. 347.

⁷ SCHULZ, Winfried, Helmut SCHERER, Lutz HAGEN, Irena RIEFOVÁ a Jakub KONČELÍK. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 2004, s. 29.

⁸ EAGLETON, Terry. *Úvod do literární teorie*. Praha: Plus, 2010, s. 25.

Co se týče české kritické obce, využijí slova publicisty a kritika Jana Lukeše – podle něj by měl kritik disponovat empatií pro to, co chtěl autor kritizovaného díla říct, a zda to vyjádřil ve formě pro čtenáře sdělné a přesné. „Jsou mi protivné kritiky, které jsou od začátku a priori opoziční vůči tomu, co dílo vyjadřuje, a rovnou nastolují návody, jak to autor měl nebo neměl napsat. Mezi kritikem a dílem by měl fungovat dialog, který naladí čtenáře na smysl díla, na použité formální prostředky, vyjádří názor a přitom nechá příjemci prostor pro vlastní analýzu a úsudek.“⁹

Určujícími faktory, díky kterým se literární kritika mohla rozšířit a uspět, byl vznik literárního trhu a literární veřejnosti, a souběžně také rozvoj časopiseckých a literárních žurnálů. V nich se začaly pravidelně objevovat literární kritiky a komentáře na aktuální knižní produkci. Tehdejší „nová média“ vyžadovala urychlení práce literárních kritiků a jedním z hlavních požadavků se stala aktuálnost. Literární díla obecně začala být dostupná a srozumitelná širokým čtenářským vrstvám.

V dnešní době u nás bývají literární kritiky často zpochybňovány a podhodnocovány. „Po roce 1989 lze sledovat pozvolný úpadek prestiže literární kritiky; její funkce nahrazuje reklama, krátké oznámení a objevuje se nový fenomén: tzv. ‚PR-recenze‘. V daleko větší míře se objevují pokusy vtáhnout kritiku od televize, a tím ji učinit atraktivnější a sdělnější.“¹⁰ Autorům kritiky je v současnosti vyčítána také nízká odbornost a specializace v daném oboru, přílišná subjektivnost a neschopnost zdůvodnění svých argumentací.¹¹

V českých literárních periodikách vycházely pravidelně také kritiky na díla Jiřího Stránského a Karla Pecky. Díly obou autorů se zabývali mimo jiné redaktoři Literárních novin, významného politického a kulturního týdeníku 60. let, který se opětovně vrátil po roce 1989.¹² Od roku 1964, kdy periodikum řídil Milan Jungmann, měly Literární

⁹ Příloha č. 1. Rozhovor s Janem Lukešem. Praha, 29. 4. 2016.

¹⁰ NÜNNING, Ansgar a kol. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, s. 457.

¹¹ ROZŠAFNÁ, Michaela. *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského*. Praha, 2014. Bakalářská diplomová práce, s. 13.

¹² Poválečné Literární noviny vycházely od roku 1952 až do roku 1967. V roce 1968 byly přejmenovány na *Literární listy* a poté na jejich tradici navázaly *Listy*. (In: *Lexikon české literatury 2*, Praha: Akademia 1993, s. 1204.). Po roce 1989 začaly vycházet znovu i u nás, zprvu jako příloha Lidových novin.

noviny významný vliv na uvolňování poměrů v československé společnosti. V Literárních novinách vyšla mimo jiné v roce 1966 recenze na povídkový soubor Karla Pecky *Úniky* (A. Jelínek, LitN 1966, č. 31¹³), v roce 1968 (kdy od března vycházely pod názvem *Literární listy* a následně od listopadu jako *Listy*¹⁴) v čísle 7 recenze od Miroslava Petříčka na Peckův první román *Horečka*. V obnovených Literárních novinách č. 3 z roku 1991 vyšla recenze od Milan Jungmanna na druhé vydání románu *Horečka*.

Po sametové revoluci v roce 1989, kdy začala vycházet také díla Jiřího Stránského, vyšla v Literárních novinách č. 17 z roku 1991 recenze Jana Lopatky na povídkový soubor *Štěstí*. Milan Jungmann hodnotil v Literárních novinách č. 29 z roku 1993 Stránského román *Zdivočelá země* a v roce 1999 (č. 46) vyšla v Literárních novinách také recenze Jaroslava Meda na básnickou sbírku *Za plotem*.

V roce 1990 u nás začal vycházet také kulturní časopis *Tvar*¹⁵, původně týdeník a od roku 1994 čtrnáctideník, který se v prvních číslech věnoval především autorům, kteří před rokem 1989 nesměli publikovat v oficiálních médiích. *Tvar* dával zpočátku devadesátých let prostor také textům zahraničních a českých autorů, kteří publikovali v exilu.¹⁶ V roce 1991 (č. 18) vyšla v časopise *Tvar* recenze Karla Komárka na román Karla Pecky *Motáky nezvěstnému*, v čísle 36 z roku 1992 recenze od Blahoslava Dokoupila na Peckovy původně samizdatové *Malostranské humoresky* a v čísle 35 z roku 1991 recenze Miroslava Petříčka na Peckův povídkový soubor *Dlouhý koktejl*.

¹³ Karel Pecka. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 1998 [cit. 2016-07-12]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=836&hl=Pecka+>

¹⁴ „Reakcí ÚV KSČ na IV. sjezd SČSS a nepřizpůsobivost LitN bylo vyloučení Ivana Klímy, A. J. Liehma a Ludvíka Vaculíka z KSČ a převedení svazového týdeníku do sféry ministerstva kultury a informací (rozhodnutí ÚV KSČ z 26. 9. 1967). (...) Ministerské Literární noviny vycházely nadále pod starým titulem a s navazujícím číslováním (...), ale zcela se změnil jejich obsah i okruh příspěvateľů (v únoru 1968 změnil název na Kulturní noviny, ale v dubnu téhož roku zanikly). Na původní LitN obsahově i personálně navázaly od března 1968 Literární listy a od listopadu Listy“. (In: Literární noviny (2) 1952-67. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2006 [cit. 2016-07-18]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1286>)

¹⁵ Název *Tvar* nesla také revue mladých katolických spisovatelů v letech 1927–1932, v jejímž čele stál Bedřich Fučík, který utvářel základní podobu *Tvaru*. Zaměřovali se na literární a uměleckou kritiku, vyhlašovali se polemicky k „oficiálnímu“ proudu v literatuře i umění (In: Lexikon české literatury 4, Praha: Akademia 2008, s. 1054.).

¹⁶ *Tvar*. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2002 [cit. 2016-07-12]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=229&hl=Tvar+>

Díly Jiřího Stránského se v časopisu Tvar zabýval například Vladimír Píša, který v čísle 19 z roku 1991 publikoval recenzi na soubor *Šťěstí*. Blahoslav Dokoupil recenzoval v Tvaru č. 17 z roku 1992 román *Zdivočelá země* a literární kritik Vladimír Novotný v č. 11 z roku 1998 navazující „dvojromán“ *Zdivočelá země a Aukce*.

1.2 Díla Jiřího Stránského s vězeňskou tematikou

Spisovatel Jiří Stránský ve své literární tvorbě využíval a dosud využívá převážně prožitky z komunistického vězení – z vlastní zkušenosti a z vyprávění spoluvězňů.¹⁷

V roce 1969 Jiří Stránský nakrátko vydal povídkový cyklus z vězeňského prostředí s titulem *Šťěstí* (převážná část nákladu ale byla zabavena dříve, než se *Šťěstí* dostalo do prodeje), podruhé vyšel v roce 1991 rovněž v nakladatelství Hejkal.

Mezi publikace, kde se Jiří Stránský rovněž inspiroval prostředím komunistických lágrů, patří i básnická sbírka *Za plotem* nebo knihy pro děti a mládež *Povídáčky pro Klárku a Perlorodky*.¹⁸

Jiřího Stránského ovlivnili významní čeští spisovatelé převážně duchovního zaměření, se kterými se setkal v komunistických lágrech. Už ve vyšetřovací věznicí na Pankráci se potkal mimo jiné s Františkem Křelinou, Josefem Knapem či Janem Zahradníčkem.

Již ve vězení začal Jiří Stránský literární díla také vytvářet. „Psát jsem začal na Svatopluku, i když některá témata jsem nosil v hlavě už od vyšetřovací vazby.“¹⁹ Rukopisy posílal ilegálně domů a po návratu je dále upravoval.

Do roku 1955 prošel Stránský několika pracovními tábory v Čechách a na Slovensku. V roce 1955 byl umístěn do tábora Svatopluk u Horního Slavkova a po jeho uzavření do

¹⁷ Zaznamenává je mimo jiné v románu *Zdivočelá země* (první vyd. v r. 1991 v nakladatelství Hejkal), který posléze rozšířil o druhý díl *Aukce* (1997 Hejkal).

¹⁸ Podrobnější mediální ohlas děl Jiřího Stránského včetně děl *Perlorodky*, *Za plotem*, *Povídáčky pro Klárku* a *Povídáčky pro moje Slunce* obsahuje bakalářská práce autorky *Mediální ohlas děl s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského* (2014). Magisterská diplomová práce obsahuje analýzu děl *Šťěstí*, *Zdivočelá země* a *Aukce*.

¹⁹ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 79.

lágru Vojna nedaleko Příbrami. Zde se v roce 1956 účastnil takzvané ‚nudlové stávky‘, kterou vězni reagovali na nahrazení fyzického teroru ve vězení útlakem fyzickým. Následně byl přemístěn na nedaleký tábor Bytíz, kde strávil zbytek trestu.²⁰

„Tím, že jsem o všem od začátku psal, jsem v sobě nemusel nic tutlat jako většina ostatních muklů. Musím se přiznat, že jsem si z nich občas dělal legraci, protože některým spoluvězňům, se kterými jsme po letech sešli, začaly při vzpomínání téct slzy. Z mé strany, protože o tom léta píšu, jde hlavně o to, aby se na tuto dobu nezapomnělo.“²¹

V ději povídek a románů Jiřího Stránského se zračí doba, ve které je tvořil. Soubor *Štěstí* se stejnojmennou titulní povídkou obsahuje deset povídek z vězení, z nichž některé vznikaly již v pankrácké vyšetřovací stanici. Povídka *Žabák* vypovídá o konkrétním dozorcí ve vězeňském lágru a v povídce *Játra* autor nastiňuje vlastní zdravotní problémy s nedostatkem krvinek, které se u něj projeví po propuštění z kriminálu.

Podruhé byl Jiří Stránský vězněn v letech 1973 až 1975, v té době psal literární díla již přímo v kriminále. V ruzyňské vyšetřovací vazbě se psaní mohl věnovat zcela legálně – jakožto scenáristovi mu bylo umožněno vykonávat civilní zaměstnání. V omezené míře pokračoval i ve věznici na Borech, kde vykonával svůj druhý trest. „Psal jsem jako o život a kromě pohádek, z nichž část později vyšla v knížkách *Povídáčky pro Klárku* a *Povídáčky pro moje Slunce* jsem napsal i spoustu dalších textů.“²²

²⁰ ROZŠAFNÁ, Michaela. *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského*. Praha, 2014. Bakalářská diplomová práce, s. 15.

²¹ Příloha č. 2. Rozhovor s Jiřím Stránským. Praha, 13. 3. 2014. (Rozhovor byl součástí bakalářské diplomové práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského*).

¹⁴ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 125.

1.3 Díla Karla Pecky s vězeňskou tematikou

Stejně jako Jiří Stránský, vycházel také Karel Pecka ve své literární tvorbě z osobních prožitků v komunistických vězeních, ačkoli jeho první literární pokusy pocházejí již z období studia na obchodní akademii. „Paní profesorka Kargeová mi otevřela svět poezie. Z jejích výkladů jsem začal cítit vedle obsahových významů i hudbu veršů. (...) Prózu jsem tehdy vůbec nepsal, první pokusy přišly až na lágru.“²³

Některá díla jako povídkovou sbírku *Na co umírají muži* či básnický soubor *Rekonstrukce* začal psát Karel Pecka již při pobytech v lágrech, další dal dohromady po propuštění v roce 1960. Patří mezi ně díla *Úniky*, *Horečka*, *Veliký slunovrat* či *Motáky nezvěstnému*.

Paralelu s Peckovým životem zachycuje také román *Štěpení*, který sice nevypovídá o prostředí vězení padesátých let, ale vyplývá rovněž z restrikcí socialistického systému v Československu, které se odehrávaly v letech pozdějších (román zachycuje rok 1968).

Literární prvotiny z lágrů začal psát Pecka po uvolnění poměrů v táborech po roce 1953. Tedy po smrti Stalina a Gottwalda, kdy začali vězni dostávat i větší přísuny jídla. „V okamžiku, kdy je dost chleba, objeví se i poezie. Říká se *inter arma silent musae* a analogicky v lágru platilo, že nebylo jídlo, nebyly zpěvy. Jakmile se nemusel shánět chleba, sháněly se knížky.“²⁴

I přes „oteplení“ režimu se ale vězni stále potýkali s nedostatkem papíru, který dostávali na přiděl, a museli tak své literární úryvky psát úsporně. Vlivem toho vznikal podle Karla Pecky ve vězeních první samizdat. „Nejkrásnější exemplář byla knížečka napsaná na cigaretových papírcích.“²⁵

²³ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 36.

²⁴ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 96.

²⁵ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 97.

I Karel Pecka se při pobytu ve vězení setkal s dalšími spisovateli, kteří ho v literární tvorbě inspirovali, v táboře Elko sdílel stejný osud Zdeněk Rotrekl a v Bytízu byl společně právě s Jiřím Stránským.

Z tábora Bytíz pochází největší množství literatury, kterou Karel Pecka ve vězení vytvořil. Napsal zde téměř celý soubor povídek *Na co umírají muži*²⁶, a také se více dostal ke čtení (nejen sovětských děl), a tedy získávání literární inspirace a pěstování vztahu k literatuře. „Působily tam skutečně celé gangy a mafie, které pašovaly knížky, Světovou literaturu, dokonce i Life, a já jsem se postupem doby do jedné party dostal.“²⁷

Při psaní o volných chvílích mezi prací a spaním se Pecka soustředil zejména na to, aby situace a příhody, které ho přitahovaly a inspirovaly, zapsal do povídky co nejpoutavěji. „Viděl jsem nějakou příhodu v určitých relacích a šlo mi o to, jakým způsobem ji ztvárnit. Vůbec jsem zatím nepomýšlel na nějaké široké koncepce. (...) Hledal jsem pouze způsob, jak zachytit jednotlivou příhodu, klíč k jejímu zápisu.“²⁸ Příkladem takového konkrétního motivu může být situace popsána v povídce *Měsíční světlo* ze sbírky *Na co umírají muži*, kterou Pecka zažil při čtrnáctidenním pobytu v korekci. Vězeň, který byl umístěn v kobce vedle něj, se z ní začal vylamovat, povedlo se mu dostat ven a začal otevírat ostatní cely, aby zláteřil další vězně k útěku. Podle Pecky šlo o nasazeného provokatéra. „Nikdo s ním nešel, protože bylo jasné, o co jde, nicméně jako trest jsme od náčelníka Palečka vyfasovali ještě ke všemu další sankce: omezení jídla a dek, místo dvou jednu.“²⁹

²⁶ 1. vyd.: Praha: Mladá fronta, 1968 (podruhé Praha: Československý spisovatel, 1992).

²⁷ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 110.

²⁸ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 115.

²⁹ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 119.

2 Rozhovor

Rozhovor je nejběžnější forma naší komunikace, ale také jeden z pilířů žurnalistické a sociologické práce. Je velmi variabilní, jeho pravidla nejsou ohraničena a má mnoho možných využití. Základní formou rozhovoru je tzv. rozhovor face to face (tváří v tvář neboli dialog dvou osob). Rozhovor ale může představovat také výměnu názorů mezi více osobami, e-mailovou korespondenci, telefonický hovor, můžeme jej v mnoha variacích využívat jako metodu sociologického šetření (v dotazníku, anketě, telefonních průzkumech apod.).

Kompozice rozhovoru může být strukturovaná, polostrukturovaná či nestrukturovaná a může být využíván pro mnoho účelů. „Marketingové průzkumy, politické diskuse, medicínské účely či akademické analýzy. (...) Rozhovor může být rychlá výměna informací jako například pětiminutový telefonní hovor, nebo může být naopak zdlouhavým sezením trvajícím i více dní či týdnů, jako v případě životopisných interview.“³⁰

³⁰ FONTANA, Andrea a PROKOS Anastasia H. *Interview* [online]. Left Coast Press, 2010 [cit. 2016-03-13]. s. 11. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/reader.action?docID=10379867>

2.1 Vývoj rozhovoru jako žurnalistického žánru

Rozhovor neboli interview je zároveň také nejmladší novinový žánr. Dle teoretiků vznikl v USA v roce 1835 a vzešel z jiného žurnalistického žánru - reportáže. Autorem historicky prvního interview byl reportér deníku *Herald* James Gordon Bennett, který rozhovorem započal svoji reportáž z policejního vyšetřování. S počátky žánru se vážou také jména jako Joseph Burbidge McCullaghs či Henri de Blowitz (Adolf Opper), který proslul rozhovorem s německým kancléřem Otto von Bismarckem z roku 1878 na Berlínském kongresu. Den po jejich rozpravě vyšlo interview v londýnských *Times* a prozradilo výsledky z kongresu dříve, než byl podepsán závěrečný protokol. „Večeře trvala pět hodin, oba pánové se bavili volně a svobodně, což byla kancléřova chyba. Nevěděl, že krédo monsieur Blowitza a tehdejší anglické žurnalistiky bylo: cokoli je před novinářem řečeno, stává se majetkem jeho listu.“³¹

Mimo jiné i díky rozmachu interview se v 19. století začala utvářet kritická veřejnost a demokratický veřejný prostor, žánr povýšil autoritu médií, které mohly začít „odporovat“ mocným.

Záhy po rozhovorovém boomu v žurnalistice se žánr brzy začal využívat také v sociologii jako jedna z hlavních kvalitativních metod. „Za zakladatele rozhovoru jakožto metody sociologického výzkumu je považován Charles Booth, který v roce 1886 aplikoval obsáhlý výzkum na obyvatelích Londýna. Nesl název *Life and Labour of the people in London* a tématem výzkumu byly ekonomické a sociální podmínky k životu.“³² Podobný sociologický výzkum, který se Boothovou prací inspiroval, aplikoval krátce poté, v roce 1895, také americký sociolog W. E. B. Du Bois na obyvatelích Philadelphie. Po druhé světové válce se stal rozhovor jakožto sociologická metoda dominantním a začal se aplikovat také na akademické půdě. Za všechny autory jmenujme jména sociologů jako Herbert Blumer, Felix Paul Lazarsfeld či C. Wright Mills.

³¹ HVÍŽĎALA, Karel. *Tázání je zbožnost myšlení. Stručné dějiny interview*. In: *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 12.

³² FONTANA, Andrea a PROKOS Anastasia H. *Interview* [online]. Left Coast Press, 2010 [cit. 2016-03-13]. s. 14. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/reader.action?docID=10379867>

Rozhovor jako novinářský žánr získal velký význam rovněž po druhé světové válce. Například americký časopis U. S. News and World Report vydával od roku 1949 týden co týden rozhovor s jednou významnou osobou. „Takovýmto rozhovorům se říkalo expertní. Tehdy se také začalo s autorizací rozhovorů, a tím se z interview staly dokumenty, z nichž se dalo závazně citovat.“³³ Od padesátých let vznikaly slavné rozhovory moderátora CNN Larryho Kinga a svými rozhovory prosluli také reportéři jako Tim Russert, William F. Buckley či Benn Witter (publicista německého časopisu *Die Zeit*, který své rozhovory nazýval procházka, podle toho, že se svými respondenty chodil na dlouhé procházky a poté na základě vlastních zážitků a získaných informací osobnosti portrétoval).

Italská redaktorka Oriana Fallaciová proslula provokativními rozhovory postavenými na vyhraněnosti a souboji zpovídaného s dotazujícím. Známy je zejména rozhovor Fallaciové s ajatolláhem Chomejním, který ji v průběhu zpovídání vyhodil. V rozhovorech se „chovala jako člověk, který všechno ví lépe, a ještě k tomu moralizovala. Nebála se považovat vlastní názor za důležitější než názor zpovídané osoby.“³⁴ Jako opak Oriany Fallaciové zmiňuje Karel Hvížd'ala Georga Urbana, který vytvářel rozhovory s mysliteli, politiky a vědci. Rozhovor vnímal jako „výměnu idejí mezi dvěma informovanými stranami a ne jako obžalobu nebo křížový výsledek.“³⁵

Na našem území se rozhovor rozšířil po vzniku rozhlasu v roce 1923, nejznámější rozhovory vytvářel například A. J. Liehm pro Literární noviny, které vycházely v překladech po celé Evropě (od roku 1961 Literární noviny vedl, knižně své rozhovory vydal také v publikaci *Rozhovor* nakladatelství Československý spisovatel v letech 1966 a 1968). Žánr rozhovoru byl naopak utlumen po roce 1948, kdy zastával roli v komunistické propagandě.

³³ HVÍŽD'ALA, Karel. Tázání je zbožnost myšlení. Stručné dějiny interview. In: *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 13.

³⁴ HVÍŽD'ALA, Karel. Tázání je zbožnost myšlení. Stručné dějiny interview. In: *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 21.

³⁵ HVÍŽD'ALA, Karel. Tázání je zbožnost myšlení. Stručné dějiny interview. In: *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 25.

Za nejsložitější věc při pořízení rozhovoru považují novináři dostat se zpovídanému pod povrch témat, rozvést interview do hloubky. „Dostat se trochu pod povrch, ale ne tak, aby měl ten zpovídaný pocit, že mu páčidlem vylamujete dveře bytu. Těžké je udělat rozhovor tak, aby měl váš protějšek chuť jít trochu do hloubky, aby se s vámi cítil bezpečně a řekl vám to rád.“³⁶

Podle českého politického reportéra a komentátora Jindřicha Šídla není složité udělat dobrý rozhovor. Stačí být podle jeho slov „sebevědomý, zvědavý, dobře připravený, asertivní, přiměřeně drzý, pohotový, a hlavně musíte od začátku vědět jednu základní věc: tady nejde o vás, ale o člověka, který vám věnuje hodinu svého času.“³⁷

V současnosti se žánr rozhovoru proměňuje, zejména vlivem technologického pokroku. Podle A. Fontany a A. Prokos žijeme ve 21. století ve „společnosti rozhovorů“. „Kvalitativní i kvantitativní průzkumníci v současnosti využívají interview jako hlavní sociologickou metodu k shromažďování dat.“³⁸ Podle nich lidé (nikoli pouze výzkumníci) rozhovorům věří a vnímají je jako zdroj informací, které jsou pravdivé a podávají podložené informace.

2.2 Hlubkový rozhovor

Hlubkový rozhovor (v angličtině in-depth interview či IDI) je jedna z nejvýznamnějších metod kvalitativního výzkumu. Spočívá v dotazování menší skupiny respondentů nebo jen dvojice či jedné osoby (jako v případě diplomové práce rozhovor s Jiřím Stránským a Janem Lukešem). „Charakteristickou metodou pro sběr dat v kvalitativním výzkumu je naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání

³⁶ EBEN, Marek. Dostat se pod povrch. In: OSVALDOVÁ, Barbora a KOPÁČ Radim. *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 152.

³⁷ ŠÍDLO, Jindřich. Interview je zpráva. In: OSVALDOVÁ, Barbora a KOPÁČ Radim. *Rozhovory o interview*. První. Praha: Karolinum, 2009, s. 61.

³⁸ FONTANA, Andrea a PROKOS Anastasia H. *Interview* [online]. Left Coast Press, 2010 [cit. 2016-03-13]. s. 12. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/reader.action?docID=10379867>

jejich odpovědí.³⁹ Při hloubkovém rozhovoru respondent volně vyjadřuje své názory a pocity a pomáhá detailně přiblížit téma, na které je rozhovor veden.

Zásadní pro hloubkový rozhovor je fakt, že respondent je součástí určitého prostředí či se dlouhodobě zabývá specifickým tématem. Základem je pečlivá a podrobná příprava tazatele a také správné formulování otázek. Ty v případě hloubkového rozhovoru nejsou uzavřené ani jakkoli jinak omezené či zavádějící. Tazatel si dopředu určí, k jakému cíli má rozhovor směřovat a podle toho pokládá otázky, které vedou k odpovědím s informační hodnotou a relevantním obsahem. Rozhovor trvá většinou kolem jedné hodiny a po přepsání bývá respondentovi předložen k autorizaci pro upřesnění případných nejasností ve výpovědích.

³⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2, druhé vydání. Praha: Portál, 2008, s. 407.

3 Pobyt Jiřího Stránského a Karla Pecky v komunistickém lágru

3.1 Okolnosti doby Stránského pobytu ve vězení

Jiří Stránský se narodil v Praze 12. srpna 1931 Boženě Stránské a JUDr. Karlu Stránskému. Matka byla dcerou agrárního politika Jana Malypetra, který byl za první republiky předsedou poslanecké sněmovny ČSR.

Jiří Stránský je od roku 1939 členem českého skautingu a dodnes se aktivně účastní slavnostních akcí. Jeho hlubokým zážitkem byla účast na skautském jamboree v Paříži v roce 1947. Po Pražském povstání v květnu 1945 obdržel Vyznamenání za vojenské zásluhy 2. stupně jako jeho nejmladší účastník.⁴⁰

S nástupem komunismu v únoru roku 1948 se u nás po vzoru SSSR začaly rozjíždět politické procesy s lidmi nepohodlnými komunistickému režimu, s takzvanými „třídními nepřáteli“. Patřili mezi ně představitelé šlechty, církve, účastníci nekomunistického odboje proti fašistům za druhé světové války, veteráni válečných bojů na západní frontě, zástupci nekomunistických politických uskupení i skauti.

Programové změny priorit nového politického režimu vedly také k vytvoření tzv. „nové inteligence“. Komunistické represe se tak ve velké míře dotýkaly představitelů buržoazie, vysoce postavených úředníků, bývalých elit a vzdělaných lidí. „Novou elitu měli tvořit nejvýkonnější pracovníci, především tzv. úderníci, tedy dělníci.“⁴¹

V rámci tzv. „třídního boje“ zajišťovala politické procesy československá státní bezpečnost (StB). Uměle konstruovala provinění „nepřátel“ proti zákonům, oběti StB byly nuceny přiznat se pod psychickým a fyzickým nátlakem ke smyšleným, vykonstruovaným prohřeškům. „Právní oporou politických procesů se stalo mimo jiné schválení Zákona na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 Sb. dne 6.

⁴⁰ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*, 2. díl. Praha: Brána a Knižní klub, 1998, s. 426.

⁴¹ KNAPÍK, Jiří, FRANC Martin a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Praha: Academia, 2011, s. 24.

října 1948. (...) Z politických důvodů bylo popraveno asi 250 osob (z toho jedna žena – Milada Horáková) a na 200 tisíc politických vězňů skončilo ve vězeních, desetitisíce z nich v těch nejtěžších.⁴²

Kromě popravených a uvězněných lidí za sebou komunistické represe 50. let nechaly také tisíce jedinců, kteří byli nuceně vystěhováni ze svých obydlí, vyloučení ze škol či jim byl zabrán majetek.

V roce 1950, kdy Jiřího Stránského nepustili ke složení maturitní zkoušky na gymnáziu, oslovil Stránského František Šilhart, ředitel státního podniku Čedok-Propag, s nabídkou vstupu do ilegální protikomunistické organizace. Stránský ji odmítl, přesto se ale tři roky poté kvůli Šilhartovi dostal do vězení.⁴³

V roce 1951 přešel přes československé hranice tzv. vlak svobody s několika uprchlíky. Jak uvedl Jiří Stránský v knize *Srdcerváč*, „ukázalo se, že tu akci organizovala ilegální skupina Františka Šilharta.“⁴⁴ Vzápětí StB celou skupinu zatkla, František Šilhart dostal trest smrti, „a když požádal o milost, řekli mu, že aby ji dostal, musí sám nejdřív něco nabídnout. A on nabídl třináct příběhů o třinácti svých spolupracovnících ze zaměstnání.“⁴⁵ Byl mezi nimi také Jiří Stránský, pro kterého si 16. ledna 1953 přijely jednotky StB do Janovic nad Úhlavou, kde sloužil u PTP.⁴⁶

Po zatčení a převozu následně StB 19. ledna 1953 provedla domovní prohlídku Stránského bydliště v Záhoří u Mělníka. Podle dokumentu se v něm našly nacistické knihy a publikace jako *Budování státu* od Ferdinanda Peroutky nebo *Nesmrtelný národ* od Kamila Krofty. Příslušníci StB naopak nenalezli jediný svazek socialistické literatury. „Podle těchto knih lze soudit, že celá rodina propaguje západní demokracii a

⁴² KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA Pavel a ORSÁG Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010, s. 132.

⁴³ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 45.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ ROZŠAFNÁ, Michaela. *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského*. Praha, 2014. Bakalářská diplomová práce, s. 17.

kulturu,⁴⁷ uvádí Zpráva o zatčení. Státní bezpečnosti neušla ve Stránského bytě ani krabice s nápisem „JAMBOREE“, která obsahovala odznaky skautských organizací.

Jiří Stránský pobýval do 30. července 1953 ve vyšetřovacích vazbách v Praze – nejprve v Bartolomějské ulici a poté na Pankráci. Pod fyzickým nátlakem se musel doznat k trestné činnosti a soud mu uložil osmiletý trest za velezradu. Za polehčující okolnost soud označil odsouzeného mladistvý věk, a proto Stránskému trest odnětí svobody snížil pod dolní hranici sazby.

„Obviněný Stránský se trestného činu dopustil ve věku blízkém mladistvých, a je zde tedy naděje, že i kratší trest postačí k jeho nápravě,⁴⁸ stanovil verdikt soudu. Součástí trestu osmi let odnětí svobody bylo také zabavení majetku a pětileté odnětí občanských práv. Jiří Stránský byl odsouzen spolu s dalšími dvěma údajnými členy protistátní skupiny – Ladislavem Bezpalcem a Zdeňkem Podrackým. Ladislav Bezpalec měl dle žaloby v září 1950 napojit Jiřího Stránského na Františka Šilharta, „aby tak zprostředkoval vyslání zrádce do západního Německa, kde se měl u nepřátelské zpravodajské služby zaučiti v obsluze vysílačky“⁴⁹. Koncem října měl pak Stránský od obviněného Ladislava Bezpalice převzít plán vojenského objektu důležitého pro obranu republiky a slíbit, že zprostředkuje jeho dodání do zahraničí, tedy – podle dokumentu – nepřátelské zpravodajské službě.⁵⁰

Podle rozsudku se tyto tři obvinění „spolčili navzájem, jakož i s dalšími osobami, aby se pokusili zničit, nebo rozvrátit lidovědemokratické zřízení a společenský řád republiky, které jsou zaručeny ústavou.“⁵¹

⁴⁷ Archiv bezpečnostních složek. Stránský Jiří – zpráva o domovní prohlídce, V_343_MV, 19. 1. 1953 Krajská správa StB Praha – V. odbor, s. 1, 2. (v případě Jiřího Stránského byly dokumenty z Národního archivu ČR a Archivu bezpečnostních složek součástí bakalářské diplomové práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského*).

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha, s. 2.

⁵⁰ ROZŠAFNÁ, Michaela. *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského*. Praha, 2014. Bakalářská diplomová práce, s. 18.

⁵¹ Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha, s. 7.

Po rozsudku strávil Jiří Stránský několik týdnů na Pankráci, kde pracoval jako obkladač a zedník. Podobné činnosti vykonával i v Ílavě na Slovensku, Uherském Hradišti, Leopoldově a ve věznici na Mírově. Na konci září 1953 byl převezen na jáchymovský tábor Vykmánov a pár dnů poté na tábor Svatopluk u Horního Slavkova. Od roku 1955 si Stránský odpykával trest v táborech Vojna a Bytíz nedaleko Příbrami.

Podle rozsudku měl Jiří Stránský vykonávat trest do 16. ledna 1961. Propuštěn byl již 9. května 1960 na základě amnestie prezidenta Antonína Novotného.

V komunistickém vězení strávil Jiří Stránský další dva roky také za normalizace, v letech 1973–1975. Uvězněn byl znovu i přesto, že nikdy (na rozdíl od jiných spisovatelů včetně Karla Pecky) nepublikoval v exilu ani v samizdatu. V roce 1973 byl Stránský obviněn z účasti na nekalých obchodech s naftou a rozdávání protistátních letáků.⁵²

Ve vazbě strávil Jiří Stránský čtrnáct měsíců a v roce 1974 byl odsouzen ke třem a půl roku odnětí svobody. Trest vykonával jako administrativní posila v dílně na broušení bižuterie, část trestu si „odbyl“ také jako dělník u soustruhu. Z druhého vězení byl podmíněčně propuštěn 23. prosince 1975.

3.2 Okolnosti doby Peckova pobytu ve vězení

Karel Pecka se narodil 6. prosince 1928 v Kližské Nemé na Slovensku, kde v té době působil jeho otec jako inspektor finanční stráže. Pocházel z prostých rodů - otec Karla Pecky se před odchodem na Slovensko po první světové válce živil jako pekař a prarodiče z jeho strany byli drobní zemědělci. Matka pocházela z rodiny továrního dělníka a vyučila se švadlenou. Jak zmiňuje Karel Pecka v knižním rozhovoru s Janem Lukešem *Hry doopravdy*, vyjma strýce komunisty nebyl nikdo z příbuzenstva členem žádné politické strany. Až po druhé světové válce se jeho maminka přidala k sociální demokracii ve Vyšším Brodě.

Do roku 1934 žil Karel Pecka s rodiči na Slovensku - po Kližské Nemé také ve vsi Tachty, kam byl jeho otec služebně přeložen. Od roku 1934 vyrůstal Karel Pecka

⁵² LUKESŠ, Jan. *Stalinské spirituály*. První. Praha: Český spisovatel, 1995, s. 114.

v Českých Budějovicích, kde ho až do okupace v roce 1939 vychovávali prarodiče z matčiny strany. V roce 1948 složil maturitu na českobudějovické obchodní akademii. Stejně jako Jiří Stránský byl i Karel Pecka po druhé světové válce členem skautského oddílu a základy skautingu mu podle vlastních slov umožnily snáze překonat i těžké chvíle v komunistickém vězení. „Skauting to přímo nezdůrazňuje, ale je v něm obrovsky optimistický náboj. Není v něm negace, všechno je složeno z pozitivních představ.“⁵³

Po maturitě skládal Karel Pecka přijímací zkoušku na Vysokou školu politickou a sociální v Praze. Na již tehdy výhradně politické otázky ale neodpověděl „správně“ a na vysokou školu přijat nebyl.

Karel Pecka začal pomýšlet na emigraci a připravovat se na odchod za hranice. „Jeden známý mi prozradil, že jeho příbuzný, bývalý voják, dělá převaděče přes hranice a dohodl mi to s ním. Šlo o profesionála, který za akce bral peníze a mě měl ze známosti přiřadit k nějaké skupině.“⁵⁴ Přejít Karla Pecku za hranice se měl uskutečnit přes město Tachov, kam Pecka za převaděčem dle smluvených instrukcí přijel.

Záhy po příjezdu dne 24. května 1949 ale Karla Pecku zachytili příslušníci StB a okamžitě ho podrobili výslechu. Ve stejné době jako plánoval útěk za hranice, se Karel Pecka také podílel na rozjezdu ilegálního kulturního časopisu *Za pravdu*, jehož vydání měl v kufru, jenž mu příslušníci zabavili. Pecka byl záhy Státní bezpečností zatčen a v následujících dnech prošel krutými násilnými výslechy, při nichž byl donucen, aby se přiznal k účasti na plánování přechodu hranic a výrobě ilegálních tiskovin.

Z Tachova byl Pecka převezen do Plzně, kde strávil týden ve vězení, a poté následovala eskorta do Prahy. V cele, která byla umístěna v Bartolomějské ulici, se seznámil s ostatními zatčenými pocházejícími z různých společenských vrstev a absolvoval další zdrcující výslechy. „Přišly takové nepříjemnosti jako pálení prstů, špendlíky pod nehty

⁵³ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy*: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 27.

⁵⁴ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy*: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 48.

a podobně. (...) Chtěli ze mě dostat, jak to bylo s časopisem - kdo ho dělal. Kdo organizoval můj přechod. Hlavně chtěli jména.⁵⁵

Karel Pecka nakonec po fyzických útrapách prozradil příslušníkům StB jména dvou přátel - barrandovských filmařů - se kterými před zatčením spolupracoval na vydávání časopisu. Šlo o Antonína Řežába a režiséra Františka Sádka. I oni byli následně zatčeni. Ve skupině, která se podílela na vydávání časopisu, dále figurovalo dalších dvacet pět osob. Celá skupina „provinilců“, kterou Státní bezpečnost označovala hromadně *Za pravdu* a na kterou bylo 9. září 1949 podáno trestní oznámení, čítala osmadvacet lidí.

Ilegální skupina měla být podle dochovaných dokumentů založena rovněž odsouzeným Františkem Zahrádkou z Českých Budějovic. Účelem skupiny byla podle spisu „podvratná činnost proti lidově demokratickému zřízení naší republiky a KSČ, zejména vydáváním pobuřujících protistátních letáků, dále napomáhání osobám při ilegálním útěku do zahraničí, opatrování zbraní, střeliva a vysílacích přístrojů.“⁵⁶

Podle Karla Pecky nelze jejich - politicky naprosto bezvýznamných osob - zatčení srovnávat s velkými politickými procesy té doby. „Otevřeli jáchymovské doly a potřebovali do nich otroky. (...) Ilegální časopis dělaný čtyřmi lidmi, to stačilo, aby každý z nich skončil v dolech - a hotovo.“⁵⁷

Archiv bezpečnostních složek obsahuje také dochované články z časopisu *Za pravdu*, kvůli kterým byl Karel Pecka a ostatní členové skupiny zatčeni. Jeden takový článek z 5. května 1949 nese název *Komunistický mír* a kritizuje přechod na sovětskou politiku v ČSR, která podle státní politiky nastoluje „mír“. Další příspěvek „*Američanům!*“ oslavuje demokratické státní zřízení v USA před komunistickým zřízením. „Vážíme si americké demokracie. Považujeme ji za východisko příštího uspořádání svobodného světa. Proto varujeme! Komunisté nesmí nikdy rozvrátit tuto nejpevnější oporu

⁵⁵ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy*: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 55.

⁵⁶ Archiv bezpečnostních složek. Zpráva o vyšetření, č. j. A-24200/611903-49-5/2-d, s. 14. Krajské velitelství státní bezpečnosti v Českých Budějovicích.

⁵⁷ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy*: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 59.

svobodného lidstva, která je jedinou nadějí znásilněných národů žijících pod komunistickým jménem.“⁵⁸

Peckovi přátelé se k vydávání časopisu přiznali a vyšetřovatelé všechny na přelomu července a srpna 1949 přesunuli do soudní vazby na Pankráci, kde strávili dalších několik týdnů. Obžalování a umístění do vazby byli všichni účastníci za to, že „v době od ledna 1949 do května 1949 se navzájem spojili k vydávání štvavého protistátního ilegálního časopisu *Za pravdu*, do něhož všichni přispívali a jehož dvě čísla v celkovém počtu asi 70 kusů Karel Pecka a Antonín Řežáb rozmnožili na cyklostylu a kolportovali roznesením po domech a vložením do schránek na dopisy, stejným způsobem rozmnožili v počtu asi 50 kusů a rozšířili štvavý protistátní leták s nápisem „*Američanům!*“, koncipovaný Vladimírem Valentou a dohodli se, že Karel Pecka se odebere za hranice do americké okupační zóny Německa, aby se tam spojil s vedoucími činiteli státu nepřátelské emigrace.“⁵⁹

Podle dokumentu Spisy trestní věci strávil Karel Pecka v soudní vazbě více než rok, tj. období „od 25. května 1949 od 21 hodin do 8. září 1950.“⁶⁰

Hlavní soudní přelíčení s Karlem Peckou, Františkem Sádkem, Antonínem Řežábem a Vladimírem Valentou proběhlo 2. listopadu 1949. Karel Pecka byl podle odst. 1 zákona č. 231/48 Sb. obviněn z velezrady a odsouzen k jedenáctiletému vězení.⁶¹ Hlavními důvody trestu byly pokus o ilegální přechod přes hranice a spoluúčast na výrobě letáků *Za Pravdu a Američanům!*. Součástí trestu byla pokuta 15 tisíc korun.

Obhájce Karla Pecky ex offio JUDr. Jan Kaminský podal proti rozsudku z 2. listopadu 1949 odvolání. Hlavní argument, kterým odvolání zdůvodnil, zněl, že v případě Karla

⁵⁸ Archiv bezpečnostních složek. Karel Pecka a spol., č. 5455 č. j. A-24200/611903-49-5/2-d., Krajské velitelství státní bezpečnosti v Českých Budějovicích.

⁵⁹ Národní archiv. Obžaloba, č. j. Or I 1315/49, 19. 9. 1949, str 1 - 2, Státní soud v Praze.

⁶⁰ Národní archiv. Spisy trestní věci, č. 1212/49, 9. 9. 1949, str. 2. Státní soud v Praze XIV - Na Pankráci.

⁶¹ Národní archiv. Hlavní přelíčení, čj. Or I 1315/49, 2. listopadu 1949, str. 1. Státní soud v Praze.

Pecky „nejde o zločin velezrady podle par. 1, ale o dva různé trestní činy.“⁶² V dokumentu adresovaném Nejvyššímu soudu v Praze požaduje Peckův obhájce zrušení trestu nebo podstatné snížení jeho délky. Nejvyšší soud neučinil ani jedno, naopak ale ve zprávě z 3. března 1950 navrhl tresty odsouzeným ještě zvýšit tím, že bude jejich součástí konfiskace celého majetku.

Trest si Karel Pecka odpykával během padesátých let v tvrdých prostředích komunistických lágrů – nejprve v pracovním táboře na Kladně, následně v táborech uranového gulagu Svornost a Nikolaj na Jáchymovsku a od roku 1954 v lágru Bytíz u Příbrami. V průběhu výkonu trestu podal otec Karla Pecky žádost o obnovu přelíčení, předseda senátu ji ale zamítl.

Karel Pecka byl z výkonu trestu podmíněčně propuštěn o šest měsíců a 22 dní dříve - na svobodu se po více než deseti letech podíval 10. prosince 1959.⁶³

Archiv bezpečnostních složek disponuje i dokumenty, které pojednávají o složce, kterou na Karla Pecku vedla Státní bezpečnost od roku 1973. V této době vycházela Peckova díla v samizdatových edicích a v exilu (v nakladatelství Sixty Eight Publishers v Torontu vydal Pecka mimo jiné román *Štěpení*, v roce 1975 publikoval také v emigrantském časopise *Nový domov* v Kanadě). „Stb Praha 2a odbor získal poznatky, že Karel Pecka udržuje styky s bývalými historiky Milošem Hájkem nar. 1921, dr. Františkem Šamalíkem a dr. Janem Opatem (1923) se kterými vyvíjí aktivní činnost. Od těchto osob se snaží získat jejich práce ke zveřejnění v Edici - Petlici.“⁶⁴

Svazek StB na Karla Pecku nesl název „KÁJA“ a pod číslem 994927 byl spisovatel uveden jako „nepřátelská osoba v druhé kategorii“. Sledování Karla Pecky Státní bezpečnost ještě zůstala poté, co podepsal Chartu 77.

Archiv bezpečnostních složek disponuje dokumenty o sledování Karla Pecky i přepisy výslechů StB. Svazek č. 64 7842 z 10. prosince 1980 například obsahuje zápis o

⁶² Národní archiv. Nejvyššímu soudu v Praze, č. j. Or I 1315/49, 24. ledna 1950, str. 1. Státní soud v Praze.

⁶³ Národní archiv. Usnesení, č. 432/59, 3. prosince 1959 v Příbrami, Státní soud v Praze.

⁶⁴ Archiv bezpečnostních složek. Záznam ze svodky S-Stb Praha ke Karlu Peckovi. I. správa PMV 2. odbor, 3. oddělení ze dne 7. 8. 1978

výpovědi, kdy Státní bezpečnost Karla Pecku zpovídala o jeho vztazích k edici Petlice a k Ludvíku Vaculíkovi.

Agenti Státní bezpečnosti sledovali každý Peckův pohyb. Například v úterý 23. května 1973 byl sledován od 7 hodin ráno do 14:40 odpoledne, ve středu 6. června 1973 od 6:30 do 19:00. V daný den vyšel v 11:05 ze svého domu, šel na nákup a poté zpět. Ve čtvrtek 14. června 1973 vyšel Karel Pecka v 16:00 ze svého bydliště na Uhelný trh, poté do tuzexu, prošel se po Kampě a v 17:55 vstoupil do restaurace U Kocoura. „Cílem sledování je získat přehled o stycích objektu o jeho návštěvách a předávání a přebírání materiálů. Při této jeho činnosti provádět fotodokumentaci. Dále se zaměřit na zjištění styků.“⁶⁵

3.3 Karel Pecka v samizdatových a exilových titulech

Na rozdíl od Jiřího Stránského se Karel Pecka po propuštění z vězení v roce 1959 věnoval publikování v samizdatu a exilu. Vedle toho, že jeho díla vycházela v torontském nakladatelství Josefa Škvoreckého a Zdeny Salivarové Sixty-Eight Publishers, publikoval Karel Pecka v jednom z nejvýznamnějších exilových časopisů *Svědectví*. Vycházel jednou za čtvrt až půl roku v Paříži a vedle politiky v něm zaujímal významný prostor literatura, kritika a literární věda. „Zvláště v šedesátých letech přebírala redakce *Svědectví* i příspěvky z oficiálních literárních časopisů a úryvky z vydaných knih. Během normalizace se na stránkách *S.* vedle exilových literátů uplatnily autoři domácího samizdatu.“⁶⁶ Vedle Karla Pecky publikoval ve *Svědectví* například Václav Havel, Karel Hvizďala, Pavel Tigrid, Ivan M. Jirous, Ivan Klíma, Milan Kundera či Ludvík Vaculík.

Karel Pecka publikoval v exilovém časopise *Svědectví* například povídku Pan Žorž. Vyšla v čísle 70-71 z roku 1983 na stránkách 469–480. V čísle 79 z roku 1986 vyšla na stranách 634–640 například povídka Karla Pecky Nenahraditelnost slova.

⁶⁵ Archiv bezpečnostních složek. Plán sledování. Spisový svazek č. 762/78, „objekt Kája“. S-Stb Praha ke Karlu Peckovi. I. správa PMV 2. odbor, 3. oddělení.

⁶⁶ *Svědectví*. *Libriprohibiti.cz* [online]. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://scriptum.cz/cs/periodika/svedectvi>.

Karel Pecka přispíval také do samizdatového časopisu (sborníku) o divadelní teorii a kritice s názvem *O divadle*. Vycházel jednou až dvakrát ročně a na rozdíl od oficiálních periodik se věnoval také autorům a inscenacím, které u nás nebyly uváděny oficiálně. Někteří autoři zde publikovali pod pseudonymy nebo jako anonymní autoři. Karel Pecka publikoval své texty v periodiku *O divadle* především v rubrice Filipika - například do prvního vydání z roku 1987 napsal příspěvek s titulem *Věk cynismu*.

Jako doma oficiálně nepublikující autor se Karel Pecka podílel na obsahu beletristické přílohy Čtení na léto, která vycházela při exilovém časopise *Listy*, který vznikl po roce 1968 z Literárních novin a od roku 1971 vycházel v Římě. *Listy* se věnovaly zejména politice, komentářům a analýzám, součástí obsahu byla ale také společenská rubrika. Příloha Čtení na léto vycházela u periodika *Listy* jednou za rok v letech 1980–1989. Kromě Karla Pecky zde publikovali například básníci Ivan Blatný, Ivan Diviš nebo Jan Skácel a prozaici jako Bohumil Hrabal, Jaroslav Hutka nebo Milan Kundera. Příloha obsahovala také eseje či literárněvědní práce. Karel Pecka publikoval například v příloze z roku 1981, která vyšla u *Listů* č. 3 - 4, povídku *Mistři smíru*, která posléze vyšla v souboru *Malostranské povídky* v roce 1985 (Sixty-Eight Publishers).

Také v nezávislém časopise *Prostor* o politice a kultuře vycházely za normalizace mimo jiné recenze a kritiky na exilové a samizdatové knihy či filmy. V roce 1985 zde vyšla například recenze na Peckovy *Malostranské povídky*.

4. Analýza povídkového souboru *Štěstí*⁶⁷

Po návratu z komunistického lágru začal Jiří Stránský psát povídky, jejichž témata vytěžil z vězení. Debutoval roku 1962 povídkou *Volové (Vašek)* v *Mladém světě*, z pěti povídek (*Štěstí*, *Bumerang*, *Balík*, *Játra* a *Uniforma*) vznikl také námět na povídkový film, který měl režírovat Ivan Passer. Dvě povídky ze *Štěstí* spatřily v časopisecké podobě světlo světa v šedesátých letech. V časopise *Plamen* vyšla v srpnu roku 1968 *Uniforma* a v prosinci téhož roku povídka *Balík*.

⁶⁷ Podrobnější mediální ohlas děl Jiřího Stránského včetně děl pro mládež a básnické sbírky (*Perlorodky*, *Povídáčky pro Klárku*, *Povídáčky pro moje Slunce*, *Za plotem*) obsahuje bakalářská práce autorky (ROZŠAFNÁ, Michaela: *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského*. Praha, 2014. Bakalářská diplomová práce. Karlova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Jana Čechová, Ph.D.).

V roce 1966 vyšla v nakladatelství Mladá fronta povídková kniha Karla Pecky *Úniky*, Stránský proto nakladatelství poskytl také svůj rukopis *Štěstí*. „Je příznačné, že možnost vydávat texty inspirující se prostředím trestných táborů se otevřela díky tomu, že tato tematika částečně přestala být tabuizována v Sovětském svazu.“⁶⁸

V roce 1968 se v Mladé frontě rozhodli soubor *Štěstí* publikovat, Jiří Stránský si však přál vydání pozdržen. „Literatura z koncentráků začala vycházet ve větším množství, psal kdekdo a já měl najednou pocit, že je toho příliš,“⁶⁹ vysvětlil Stránský. Přes všechny peripetie tak nakonec celý soubor povídek *Štěstí* v šedesátých letech publikován nebyl⁷⁰, po pádu komunismu vyšel oficiálně až v roce 1991 v nakladatelství Hejkal.⁷¹

Po dvacetiletém „útlumu“, kdy Stránský nepublikoval ani v samizdatu, mohl oficiálně znovu publikovat až po roce 1989 (mj. v Literárních novinách, Listech, Tvaru, Lidových novinách, Telegrafu aj.). „Ze scénářů, které psal Stránský v 60. letech, byl realizován pouze hraný film *Tábor Černého delfína* (1967, režie H. Bočan) a televizní hudební grotesky *Autorevue* a *Vltavarevue* (1967, režie P. Hobl).“⁷²

Některé povídky Jiřího Stránského ze souboru *Štěstí* byly úspěšně zfilmovány. Celovečerní film *Bumerang* podle stejnojmenné povídky a Stránského scénáře natočil v roce 1998 režisér Hynek Bočan.⁷³

⁶⁸ JANOUŠEK, Pavel a kol., *Dějiny české literatury 1945–1989: III.*: 1958–1969. Praha: Academia, 2008, s. 366.

⁶⁹ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 107.

⁷⁰ JANOUŠEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989: IV.* 1969–1989. Praha: Academia, 2008, s. 387.

⁷¹ Původních pět povídek rozšířil Stránský ve vydání z roku 1991 o povídky *Hrdinové* a *Apartmentá*. V roce 1997 vyšlo *Štěstí* také v nakladatelství Panorama, doplněno o další povídky *Citrón*, *Žabák* a *Legendy*.

⁷² JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*, 2. díl. Praha: Brána a Knižní klub, 1998, s. 427.

⁷³ V roce 1998 získal snímek ocenění Stříbrná holubice Mezinárodní katolické asociace pro rozhlas a televizi na 38. mezinárodním televizním festivalu v Monte Carlu. Hlavní roli ztvárnil herec Jiří Schmitzer, který dostal za výkon cenu Trilobit od Českého filmového a televizního svazu a v roce 1998 ocenění Český lev. Jiří Stránský obdržel v roce 1998 za námět a scénář k *Bumerangu* Cenu Nadace Český literární fond.

Snímek *Kousek nebe* podle titulní povídky *Štěstí* zfilmoval v roce 2005 režisér Petr Nikolaev. Filmů *Uniforma* a *Žabák* se v roce 2001 stejně jako v případě *Bumerangu* ujal Hynek Bočan. Podle povídky *Uniforma* napsal také v šedesátých letech Jaroslav Dietl divadelní hru a režisér Miloš Forman ji chtěl už tehdy využít i k filmové adaptaci.

Stejně jako psal Ladislav Mňačko o represích bývalých pohlavárů komunistické strany⁷⁴, pojednává také povídka Jiřího Stránského *Bumerang* (následně na ni napsal i scénář k filmu) o někdejším komunistickém veliteli, který se sám dostává do vězení a práci v uranových dolech. Povídka *Bumerang*, která je situována do zimy roku 1958, popisuje jev, který nastal ve druhé polovině padesátých let po odhalení krutých represí za Stalinovy vlády v SSSR.

„Obraz ‚českého gestapismu‘ v lágrech už jsme viděli, co však na plátně k vidění nebývá, je výchozí dramatický paradox člověka, který se absurdní logikou totalitarismu náhle ocitne mezi těmi, které ještě včera pomáhal z nejvyššího vězeňského postu šikanovat,“⁷⁵ napsal k filmové adaptaci povídky *Bumerang* Vladimír Just.

Na rozdíl od jiných podobně tematicky laděných filmů proti sobě v *Bumerangu* jasně nestojí „čiré dobro a čiré zlo“, zmiňuje v recenzi v *Mladé frontě Dnes* Mirka Spáčilová⁷⁶. Věra Míšková z deníku *Právo* ocenila logiku situace celého příběhu, stavbu, pevné vazby postav a přirozeně nastolené závažné otázky. „Z vězňů – to je výchozí situace, která sama o sobě poskytuje dostatečně dramatickou zápletku. Stránskému se ovšem podařilo na tomto půdorysu vykreslit víc než jen vnější, z logiky situace plynoucí konflikt pokořeného důstojníka a mstících se vězňů.“⁷⁷

⁷⁴ Například dílo *Opožděné reportáže* z roku 1963, kde Mňačko vyličil zákulisí politických procesů 50. let a problematiku kultu osobnosti. Text se stal jednou z nejvýznamnějších literárně-polických událostí počátku 60. let. „Kniha byla nadšeně čtena především jako odvážné svědectví o konkrétních projevech a tragických důsledcích stalinistické politiky v Československu.“ (In: JANOUŠEK, Pavel a kol., *Dějiny české literatury 1945–1989: III.: 1958–1969*. Praha: Academia, 2008, s. 307.)

⁷⁵ JUST, Vladimír. *Bumerang* (aneb Návrat ztraceného režiséra). *Film a doba*. 1997, č. 1–2, s. 86–87.

⁷⁶ SPÁČILOVÁ, Mirka. *Bumerang* není povinnou splátkou historickému dluhu. *Mladá fronta Dnes*. 1997, č. 26, s. 19.

⁷⁷ MÍŠKOVÁ, Věra. Konflikt odplaty a odpuštění. *Právo*. 1997, 31. 1., s. 13.

4.1 Kritický ohlas souboru *Štěstí*

Recenzenti povídkového cyklu *Štěstí* nejčastěji ocenili Stránského um v líčení optimistických a nadějných okamžiků, které se vězňům v komunistických lágrech (ač minimálně) dostávaly.

I když je Jiří Stránský podle recenzenta Mladé fronty Dnes Vladimíra Novotného ve svých povídkách krutý a bezohledný, dokáže prosvítit příběhy někdejšího temného prostoru paprskem naděje a světla. Autor recenze je přesvědčen, že *Štěstí* je tvůrčím dokumentem o opravdovém lidství v době zla a násilí. Pozitivně vnímá Novotný i minimální sentimentálnost a nadsázku v příbězích, chválí rovněž jejich autentičnost a syrovost. Soubor *Štěstí* srovnává s díly Karla Pecky (především romány *Horečka*, *Veliký slunovrat* a *Motáky nezvěstnému*), ve kterých rovněž líčí „gottwaldovské koncentráky“. Povídky ze *Štěstí* však Novotný hodnotí jako kompaktnější a zdařilejší než rané práce Karla Pecky. Vyzdvihuje zejména vykreslení postav, kompozici a „autentické umělecké postižení světa vězňů padesátých let“⁷⁸.

Vladimír Novotný se ke *Štěstí* vyjádřil také v Lidových novinách, kde si všímá především okolností vydání (nebo spíše nevydání) díla v šedesátých letech. Připomíná vzpomínky manželky spisovatele Bohumila Hrabala, která v románu *Proluky* vypráví, jak zachránila část nákladu *Štěstí* (kolem sta kusů), když ho přivezli k sešrotování do jejího pracoviště ve Sběrných surovinách. „Povídám, hele, kdo to je ten Stránskej? A co to je, to jeho štěstí? A můj klenot okřál... Jé, to mi sem poslal sám pámbů,“⁷⁹ napsal Hrabal slovy svojí ženy Elišky v knize *Proluky*. Manželé Hrabalovi tento „klenot“ z pera Jiřího Stránského odvezli k benzinové pumpě v Karlíně, kde tehdy Stránský pracoval. „Pan Stránský vyběhl od svého saaba a křičel a zvedal ruce, obíhal pumpu, všichni se na něho dívali, že se zbláznil,“⁸⁰ vykreslil Stránského spontánní nadšení Hrabal.

⁷⁸ MÍŠKOVÁ, Věra. Konflikt odplaty a odpuštění. *Právo*. 1997, 31. 1., s. 13.

⁷⁹ HRABAL, Bohumil. *Proluky*. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 156.

⁸⁰ HRABAL, Bohumil. *Proluky*. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 158.

Na rozdíl od ostatních recenzentů vytkl jako jediný Jan Lukeš souboru povídek *Štěstí* přílišný optimismus, které se v prostředí komunistických lágrů vyskytovalo sporadicky. Lukeš píše, že štěstí je v knize obsazeno nadměru, a čtenář tak může získat pocit, že komunistický lágr vlastně až tak hrozný nebyl. Podle Lukešova mínění se v kriminále dalo přežít nejen díky světlým okamžikům lásky, citu a zdravému rozumu. Jiří Stránský však podle něj zastává filozofii, která prověří lidské kvality za okolností pro člověka nepřejících. Problematiku vidí Lukeš v tom, že „Stránský je natolik uhranut svou potřebou učinit čtenáře účastna na tomto osvobodivém poznání, že pak už jen nedostatečnou pozornost věnuje pozadí, na němž jej prezentuje.“⁸¹

Jan Lopatka v Literárních novinách oceňuje Jiřího Stránského jako vyrovnaného a promýšlejícího prozátéra, který v povídkách pozorně využívá mezní situace. „Všimněte si jen, jak v povídce *Játra* opatrně a diplomaticky stylizuje krajní situaci rozrušení.“⁸² Lopatka se zamýšlí nad rolí vězeňské literatury u nás a Jiřího Stránského ve stati srovnává se spisovatelem Evou Kantůrkovou a Karlem Peckou. Všichni tři ve svých dílech ukazují na smysl slova ve významu uchované štafety. „V tomto bych viděl základní stopu české vězeňské literatury související především s padesátými léty. Objevuje se tam tato stopa nejen jako spona vnější prozátérské konstrukce, ale i jako stálý nutkavý motiv existenciálního pohybu a pobytu hrdinů.“⁸³

5 Analýza románu *Zdivočelá země* a Aukce

Na kontrastu mravních ideálů přátelství mezi lidmi a degradovaných morálních vztahů v devastované společnosti postavil Jiří Stránský děj románu *Zdivočelá země*. Inspiroval se už v roce 1945, kdy na vlastní oči viděl průběh tzv. divokého odsunu Němců z pohraničí. Tuto zkušenost později do začátku románu *Zdivočelá země* zakomponoval.

„Obraz pohraničí, který líčím v knize, po válce doopravdy takhle vypadal. Ti kaubojové tam vážně byli, stříleli kolem sebe samopaly a revolvery, a nikomu se

⁸¹ HRABAL, Bohumil. *Proluky*. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 158.

⁸² LOPATKA, Jan. Štěstí. *Literární noviny*. 1991, č. 17, s. 4.

⁸³ Tamtéž.

překvapivě nic nestalo. I ti vypuštění koně a krávy, jak jsou ve Zdivočelé zemi popsání, jsem na vlastní oči viděl.“⁸⁴

Poprvé vydal Stránský *Zdivočelou zemi* jako povídku v roce 1970. Rok poté měl možnost publikovat ji v samizdatu, což ale vzhledem k hrozbě dalšího vězení odmítl.

Hlavní roli – bývalého západního letce Antonína Maděru – napsal Stránský podle reálného vyprávění západního letce, se kterým seděl ve vězení. „Je to Jihočech, muž skoro o dvacet let starší než já, s povahou podobnou té mé, která mu dovolila projít vším, co prožil, bez větší újmy. Ale protože jsem mu slíbil, že jeho jméno nikdy neprozradím, neudělám to ani teď.“⁸⁵ Také další epizody a postavy ve *Zdivočelé zemi* jsou vylíčené podle toho, co Stránský viděl a slyšel v lágrech.⁸⁶

Kompletní román *Zdivočelá země* vyšel až v roce 1991 v Lidovém nakladatelství.⁸⁷ O šest let později, v roce 1997, vyšla *Zdivočelá země* znovu, rozšířena o volné pokračování *Aukce*. „Dvojromán“ tak představuje jakousi „kronikářskou mozaiku české společnosti od 50. do 90. let“⁸⁸

Na motivy *Zdivočelé země* a *Aukce* vypracoval Jiří Stránský scénář k televiznímu seriálu *Zdivočelá země*. Dosud byly natočeny čtyři řady, které odvysílala Česká televize. Všechny natočil režisér Hynek Bočan⁸⁹.

Hlavní roli příběhu představuje někdejší letec z Anglie, Antonín Maděra, který se po druhé světové válce vrací do rodné obce Svatý Štěpán v Podkrušnohoří. Setká se s partou mladých hochů, kteří sdílí zálibu v americkém westernu a hrají si na tzv.

⁸⁴ Příloha č. 2. Rozhovor s Jiřím Stránským. Praha, 13. 3. 2014.

⁸⁵ LUKEŠ, Jan. *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005, s. 155.

⁸⁶ ROZŠAFNÁ, Michaela. *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského*. Praha, 2014. Bakalářská diplomová práce. Karlova univerzita. s. 35.

⁸⁷ Krátce poté obdržel poválečný román literární cenu Egona Hostovského.

⁸⁸ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*, 2. díl. Praha: Brána a Knižní klub, 1998, s. 427.

⁸⁹ První řadu vysílala Česká televize v roce 1997, další v roce 2001, třetí řadu v roce 2007 a čtvrtou sérii v roce 2012. Dohromady tvoří seriál pětáctýřicet dílů pojednávajících o období mezi lety 1945–1990.

„kauboje“. Maděra zde zažije odsun Němců a také se zamiluje do Slovenky Ilonky, kterou si posléze vezme za manželku. Spokojeně žijí pouze do roku 1948, kdy po tzv. Vítězném únoru převezmou moc v Československu komunisti. Režimu nepohodlné lidi jako je Antonín Maděra začnou jednoho po druhém křivě obviňovat, mučit a zavírat do vězení.

Volné pokračování *Zdivočelé země* s názvem *Aukce* zasadil Stránský do 50. let v Československu, kdy si Maděra odpykává v komunistickém vězení trest za velezradu. Líčí život za ostatními dráty, konkrétní „zážitky“ vězňů, vypráví ale i o dalších osudech Maděrovy rodiny a jeho přátel, kteří se rovněž potýkali s důsledky komunistické politiky. V dalších kapitolách se děj románu přenáší i do dalších let v komunistickém Československu, které už Maděra prožil na svobodě, nicméně až do roku 1989 stále jako režimu nepohodlná osoba. Poslední kapitola románu *Aukce* končí v roce 1995.⁹⁰

5.1 Kritika literárního zpracování

Většina kritiků románu *Zdivočelá země* považuje za přínosný fakt, že má autentický nádech. Dobu a situace, o kterých Jiří Stránský píše, sám zažil, a kritici tak vyzdvihují pravdivé a syrové líčení světa včetně drsných součástí. Přílišná dobrodružnost, romantika „kaubojského“ života na statku a povrchnost na úkor poznání uměleckosti je *Zdivočelé zemi* naopak vyčítána.

Podle recenzenta Vladimíra Novotného⁹¹ líčí Jiří Stránský příběh o Antonínu Maděrovi s nebyvalým a zároveň přirozeným smyslem pro etiku a romantiku. Vyprávění o poměrech v československém pohraničí v roce 1945 vdechl punc nefalšované člověčiny, jde mu především o syrové, pravdivé, doslova „zdivočelé“ vylíčení poválečné situace.

⁹⁰ ROZŠAFNÁ, Michaela. *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského*. Praha, 2014. Bakalářská diplomová práce. Karlova univerzita. s. 36.

⁹¹ NOVOTNÝ, Vladimír. Tragédie pohraničí. *Mladá fronta Dnes*. 1992, č. 136, s. 14.

Naopak podle brněnského literárního historika Blahoslava Dokoupila je Jiří Stránský i díky románu *Zdivočelá země* úzce propojen s komunistickým režimem. Podle něj je se schématy „starého režimu“ spoután mimo jiné v případě přerodu kaubojů v údernicky semknutý kolektiv hospodářů na zpusťšeném statku, který je jako vystřižený z tehdejších budovatelských románů.⁹² Recenzenti tak srovnávají *Zdivočelou zemi* s romány jiných autorů, ve kterých se rovněž zabývali otázkou poválečného odsunu Němců. Jedním z nich je například román *Nástup* Václava Řezáče. Obě díla právě srovnává Blahoslav Dokoupil v *Tvaru*, podle kterého Stránský na rozdíl od Řezáče nevidí řešení německé otázky idealisticky – vyobrazuje také násilí, rabování a další zvěrstva, která odsun doprovázela. Recenzent naopak Stránskému vyčítá, že neklade otázky nad mravními důsledky německého odsunu, nezpochybňuje jeho nezbytnost.

S *Nástupem* Václava Řezáče z roku 1951 srovnává *Zdivočelou zemi* také Milan Jungmann a analyzuje tematicky ještě dalších pět románů. Ve Stránského *Zdivočelé zemi* vyzdvihuje především strhující fabuli, nastolování zásadních osudových otázek však podle něj zůstalo mimo autorův zájem.

Také Jan Lukeš konfrontuje *Zdivočelou zemi* s *Nástupem* a přidává *Město na hranici* Karla Ptáčníka. „Pionýrská romantika“ ve *Zdivočelé zemi* se pro změnu shoduje s filmem *Smrt v sedle* od Jindřicha Poláka. Podle Lukeše působí román ve srovnání se Stránského povídkovou knihou *Šťěstí* překvapivě, a to nejen pojetím a konvenčním stylem, ale i podtextem, který vyznívá průhledně pedagogicky.⁹³

František Cinger vyzdvihuje Stránského zachycení politických změn na proměnách lidských charakterů. Umně podle něj vykresluje degradaci společnosti a mezilidských vztahů jako důsledek politické moci.⁹⁴

„Pro čtenáře jsou atraktivní pouze dobrodružné a romaneskní zápletky...“⁹⁵ kontruje Blahoslav Dokoupil, podle kterého Stránský vykresluje charaktery na úkor partajnických předsudků.

⁹² DOKOUPIL, Blahoslav. Jinak, a přece ne nově. *Tvar*. 1992, č. 17., s. 10-11.

⁹³ LUKEŠ, Jan. Pro srovnání. *Lidové noviny*. 1992, 16. 3., s. 6.

⁹⁴ CINGER, František. Po *Zdivočelé zemi* napsal Jiří Stránský Aukci. *Právo*. 1997, 25. 3., s. 12.

V negativnějším duchu oproti *Zdivočelé zemi* se kritici vyjádřili k volnému románovému pokračování *Aukce*. Vladimír Novotný Stránského textu vytýká, že v *Aukci* dochází k proměně původní žánrové podoby a vyprávění se smrskává na pojednání „o tom, co bylo potom“⁹⁶. Román podle něj inklinuje k akční kronice jednoho farmářského společenství.

K literárnímu i následnému seriálovému zpracování *Zdivočelé země* se vyjádřil Adam Drda⁹⁷. V kritické stati píše, že Jiří Stránský si na sebe vzal těžké břímě, nezodpověděl si dopředu, co chce lidem sdělit a proč. Podle Drdy nakládá Stránský chybně s historickými reáliemi, jde po povrchu a v několika větách pouze shrnuje, co je patrné na první pohled. Pravdivost a historická fakta Stránský podle Drdy zjednodušil využitím velké dávky dobrodružnosti příběhu. Poválečné pohraničí se tak stalo pouhým rámcem příběhu, kulisou, která pouze dotváří atmosféru.⁹⁸

Pokračování *Zdivočelé země Aukce* Drda považuje za nedůvěryhodný nesmysl s úsměvnými rysy, ve kterém jsou explicitně využity prvky televizní seriálovosti.⁹⁹

⁹⁵ DOKOUPIL, Blahoslav. Jinak, a přece ne nově. *Tvar*. 1992, č. 17., s. 10-11.

⁹⁶ NOVOTNÝ, Vladimír. Eastern, epika a erinye historické paměti. *Tvar*. 1998, č. 11, s. 20.

⁹⁷ ADAM DRDA (1971), publicista a novinář; zabývá se mimo jiné předlistopadovými dějinami naší země (opoziční skupiny proti oficiálnímu režimu; osobnosti, které vystoupily proti komunismu na úkor stíhání apod.). V roce 1989 začal pracovat jako redaktor v samizdatové revue *Střední Evropa*. Od 90. let přispíval i do *Lidových novin*, *Českého deníku*, *Respektu*, *Hospodářských novin*, *Revolver Revue* či *Kritické přílohy Revolver Revue*. Jako politický analytik pracoval v české redakci *BBC* (2000–2005). V současnosti působí jako redaktor historického dokumentárního cyklu Českého rozhlasu-Rádia Česko *Příběhy 20. století*. (In: Adam Drda. *Revolver Revue* [online]. 2014 [cit. 2016-07-18]. Dostupné z: <http://www.revolverrevue.cz/adam-drda>).

⁹⁸ DRDA, Adam. Kritická příloha *Revolver revue*. *Revolver Revue*. 1997, č. 8, s. 152.

⁹⁹ Tamtéž.

6 Analýza románu Karla Pecky Horečka

Román *Horečka* publikoval Karel Pecka poprvé v roce 1967 v nakladatelství Mladá fronta a po povídkovém triptychu *Úniky* šlo o jeho první publikovaný román. Řadí se mezi šestici děl, která Pecka vydal v Mladé frontě již ve druhé polovině šedesátých let a díky kterým se stal jedním z prvních spisovatelů, kteří psali o létech strávených v krutých uranových dolech a komunistických vězeních padesátých let. *Horečka* vyšla ve stejném období jako román *Žert* od Milana Kundery, podle Pecky se mu právě z tohoto důvodu nedostalo výrazného ohlasu u veřejnosti a novinářů. „Má *Horečka* a Kunderův *Žert* například vyšly ve stejném čase a ohlas *Horečky* vyzněl jako zcela okrajová záležitost.“¹⁰⁰ Následně po roce 1989 vyšla *Horečka* ještě dvakrát.

Karel Pecka napsal román z velké části v zimě roku 1965, když pobýval na spisovatelské boudě v Krkonoších. „Text je sice datován Praha - Špindlerův Mlýn, červenec až prosinec 1965, ve Špindlerově Mlýně jsem ale napsal jeho převážnou část,“¹⁰¹ řekl Pecka v knižním rozhovoru *Hry doopravdy* s Janem Lukešem.

Román *Horečka* vychází z prostředí lágru na Jáchymovsku a vedle samotného děje se v něm odvíjejí také filozofické a psychologické úvahy nad otázkami života a smrti, lidskosti a nelidskosti, osudu a etiky. Pecka v něm nastiňuje problém střetu člověka z lágru s vnějším světem, ve kterém několik let nefiguroval. Sám autor popsal žánr románu jako akční příběh s napínavým dějem, ve kterém však nevěnoval přílišnou pozornost jazykové stránce¹⁰². „V *Horečce* Pecka spojil tradiční postupy dobrodružného příběhu s drobnokresbou charakterů a figurek, jimiž je příběh zalidněn, a s pokusem o filozoficko-psychologickou studii, jež je přímou projekcí autorovy mravní rigoróznosti.“¹⁰³

¹⁰⁰ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Litomyšl, Praha: Paseka, 1998, s. 151.

¹⁰¹ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Litomyšl, Praha: Paseka, 1998, s. 157.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945 – 1989, III.: 1958 – 1969*. Praha: Academia, 2008, s. 369.

Hlavními představiteli je dvojice mladíků - Bohdan Košař, který utíká z tábora, a jeho nejbližší spoluvězeň Lukáš Ládr, který v lágru zůstane a kvůli Bohdanovu útěku prochází těžkými zkouškami odolnosti. Vyšetřovatel Rabina, který se snaží Bohdana dopadnout, zkouší na Lukáše rozličné metody, jak z něj dostat informaci, kam Bohdan utekl. Lukáš ale ani na pokraji života a po několika dnech strávených v korekci na kamaráda nic neprozradí. Naopak v zoufalosti a po několikadenní hladovce spáchá sebevraždu. Mezitím Bohdan na své cestě „za svobodou“ zabije v rámci vlastní záchrany čtyři lidi a nastěhuje se ke svému někdejšímu příteli Otomaru Mlsovi, se kterým chtěl utéct za hranice. Zde se stýká s Lukášovou snoubenkou Petrou, která se později stane jeho milenkou, a následně také jednou z těch, které Bohdanovou rukou zemřou. Stane se tak poté, co se od ní Bohdan dozví, že Lukáš spáchal ve vězeňské korekci sebevraždu.

Karel Pecka dostal svoji literární postavu do situace, ve které se na něj valí lavina příčin a následků. Jak popsal Janu Lukešovi, šlo mu o vyjádření pocitu z kraje padesátých let, kdy se společnost doslova „chvěla horečkou.“¹⁰⁴

Horečka je podle slov Karla Pecky napsána na základě příhody, která se skutečně stala. „Kdy jeden z našich přátel podobným způsobem utekl, a protože neměl kam jít a věděl, že domů nemůže, uchýlil se k přítelkyni svého kamaráda z lágru. Vydržel nějaký čas, ale nakonec byl stejně polapen a vrátil se zpět.“¹⁰⁵

Na motivy *Horečky* začal psát Karel Pecka také filmový scénář. O snímek pro barrandovskou skupinu Šebor – Bor projevil v roce 1967 zájem Ladislav Helge. Postupem času, kdy nastaly události v roce 1968 (přesně 21. srpna se mělo původně začít s natáčením) a následně v roce 1969, se již tematika *Horečky* stala politicky neakceptovatelná. Scénář a vyznění příběhu Karel Pecka odmítl prepisovat. Ladislav Helge se o *Horečku* přihlásil po roce 1989 znovu, v osmdesátých letech projevil o scénář zájem i režisér Jiří Svoboda, ani tentokrát ale k filmovému zpracování nedošlo, zejména vlivem rozpadu státní kinematografie.

¹⁰³ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Litomyšl, Praha: Paseka, 1998, s. 158.

¹⁰⁵ Tamtéž.

6.1 Kritický ohlas románu *Horečka*

Třetí vydání románu *Horečka*, které vyšlo v roce 1990 v nakladatelství Československý spisovatel, recenzuje v *Mladé frontě Dnes* Vladimír Novotný. V první řadě připomíná čtenáři právě Peckovo prvenství ve zprostředkování autentických prožitků z komunistických lágrů. „Nikdo před Peckou pravdivě nevyličil hrůzné poměry, které vládly ve světě jáchymovských muklů, odsouzených buď nevinně, nebo k absurdně vysokým trestům, a vydaným napospas zvůli či rozmarům svých nadřízených.“¹⁰⁶

Podle Novotného jsou z Peckova románu patrné autobiografické rysy, na druhou stranu ale spisovatel pro vězeňský motiv zatím hledá optimální povídkový či románový tvar. Myšlenka románu *Horečka* je podle recenzenta vynikající. „Nepřímo poučen Dostojevským, líčí spisovatel historii mravně statečného a neústupného muže, který se odhodlává k sebeobětování, nejen aby se nedopustil farizejsky zakamuflované zrady, ale aby také nepřistoupil na žádný hanlivý kompromis s bezohlednou lágrovou mocí - aby se nestal udavačem.“¹⁰⁷

Novotný shledává v románu nadčasovou dimenzi, a to především v „etické oběti“ Lukáši Ládrovi, který představuje až „palachovského hrdinu“. Vyzdvihuje také propracování úvodu románu a dramatické scény, kdy Bohdan utíká z vězení. Ostatní části románu jsou však podle recenzenta příliš svázané s dobou prvního vydání románu, tedy druhou polovinou šedesátých let, a také se v nich projevuje autorova nezkušenost. Dějová linie podle Novotného ztrácí po první pasáži na přesvědčivosti, Peckovi také „viditelně nesedí sondy do morálně zdevastované pražské společnosti a kontrast mezi utrpením beránka Lukáše a pražskými orgiemi z léta 1953 je příliš mechanický.“¹⁰⁸ Další nedostatek shledává Novotný v užívání nadbytečných scén a přílišné hektičnosti. Navzdory výhradám ale oceňuje pravdivost a autentičnost Peckova vůbec prvního románu.

¹⁰⁶ NOVOTNÝ, Vladimír. *Horečnatý román. Mladá fronta Dnes*. 1991, 14. 1., str. 4.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž.

Milan Jungmann, který zhodnotil román *Horečka* v Lidových novinách, zčásti Peckovu literární prvotinu srovnává s dalším románem *Motáky nezvěstnému*, který vyšel nejprve v roce 1980 a podruhé pak stejně jako *Horečka* po roce 1989. Na rozdíl od „Motáků“, které jsou podle Jungmanna velký výkon české prózy, je na *Horečce* patrná Peckova začátečnická nezkušenost. Přesto už v něm shledává Jungmann základní znaky Peckova vztahu ke světu, rukopis a osobitost. Řadí do nich například situace, které prověřují mravnost hlavních postav, a které Pecka staví do dějinných souvislostí, jež místy vyznívají až tragicky. Milan Jungmann oceňuje, že postavy v *Horečce* vstupují přímo do děje, který tak plyne napínavě a dobrodružně. Oceňuje také mravní podtext, který skýtá zpočátku pouze akční příběh o útěku vězně. „Dvoji majestát, mravní odolnost (Lukáš) a mravní selhání (Bohdan) nestojí zprvu proti sobě obnaženy, v charakterové konstituci obou hrdinů jsou víceméně uloženy v obdobném poměru, oba mají stejnou šanci rozvinout v sobě tu či onu sílu.“¹⁰⁹ Jungmann oceňuje, že dva zásadní životní postoje a dvě protipólní životní zásady lidských duší rozvíjí Pecka na konkrétních osudech a vyhrocuje je do krajních poloh. Etičnost lidského bytí a mravní apel patří mezi zásady děl Karla Pecky, všímá si recenzent (poučen z děl, která Pecka vydal po *Horečce*) u rozboru Peckovy prvotiny. „Život bez mravní odpovědnosti je pro něj zmařený, zlomená morální páteř se mu rovná smrti, ale smrti nesmyslné, zatímco oběť smrti v zápase o zachování příkazu lidství dodává životu tolik hledaný smysl.“¹¹⁰ Za důležité postavy pro dokreslení psychologičnosti románu *Horečka* považuje Jungmann také ženy - Lukášovu snoubenku a posléze Bohdanovu milenkou Petru a Otovu milenkou Mirku - ale i vyšetřovatele Rabinu a táborového velitele Melicha. Další postavy a „figurky“ jsou však podle Jungmanna pro vyznění děje často zbytečné a jejich uvedení svědčí o tehdejší Peckově nezkušenosti. Mnoho scén, ve kterých se tyto vedlejší postavy vyskytují, vyznívají jako z jiného příběhu. Mnoho detailně popsanych situací je „zbytečných a rušivých“.

Za největší omezení románu *Horečka* považuje publicista a kritik Jan Lukeš fakt, že Pecka nedokázal vylíčit civilní poměry. Scény z vězení vyznívají přesvědčivě, s nimi konfrontující scény ze světa, do kterého vězeň Bohdan utekl, ale značí, že v nich Karel

¹⁰⁹ JUNGSMANN, Milan. Mravní rigoróznost Karla Pecky. *Lidové noviny (příloha Literární noviny)*. 1991, 17. 1., s. 5.

¹¹⁰ Tamtéž.

Pecka nežil. Negativně vnímá také počet vražd, které Bohdan po útěku spáchal, jejich kumulace v závěru románu je podle Lukeše málo uvěřitelná. Pramení to podle něj mimo jiné „z nejistoty, jak dalece vlastně bylo v 50. letech možné postavit se režimu na odpor.“¹¹¹

¹¹¹ LUKEŠ, Jan. Hry doopravdy. In: *Stalinské spirituály*. První. Praha: Český spisovatel, 1995, s. 94.

7 Analýza románu Karla Pecky *Motáky nezvěstnému*

Román *Motáky nezvěstnému* vyšel v roce 1980 v torontském exilovém nakladatelství Sixty Eight Publishers a již od roku 1978 byl publikován také v samizdatu (poprvé v edici Petlice). V roce 1981 získal literární Cenu Egona Hostovského.

Autobiografický román popisuje autentické prožitky autora od zatčení v roce 1949, přes výkon trestu v trestných komunistických lágrech, až po podmíněné propuštění v roce 1959, přičemž Karel Pecka román zpracoval v letech 1975 až 1978. Podruhé vyšly *Motáky nezvěstnému* v roce 1990 v nakladatelství Atlantis a román doplňuje také několikastránková studie Václava Černého s názvem *Románový svět Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mýtu*, kde autor dílo Karla Pecky individuálně reflektuje a zároveň uvádí do kontextu světové literatury. Na tuto stať navázala většina kritiků, kteří dílo recenzovali.

Motáky nezvěstnému představují z hlediska šíře a pokrytí tématu zásadní Peckovo dílo, publicista a kritik Jan Lukeš označil román jako Peckovo „opus magnum“¹¹²

Román *Motáky nezvěstnému* je rozdělen na dva díly s názvy *Cesta ke dnu* a *Cesta jinam*. Obě části jsou dále rozděleny na kapitoly s názvy *Mayrau*, *Svornost*, *Nikolaj*, *Elko* a *Bytíz* podle názvu táborů, kde byl hlavní hrdina vězněn. „*Motáky* jdou po hlavní linii doby, pokoušejí se o její syntetickou vizi očima člověka, který se v lágru ocitne sic jako odpůrce režimu, ale teprve tam, v neustálé konfrontaci s poměry dozrává a definuje si globálně sebe sama i pravou tvář těch, kteří ho vězní,“¹¹³ popisuje Karel Pecka v knižním rozhovoru s Janem Lukešem *Hry doopravdy*.

Příběh vychází z kompozice klasické tragédie a pěti částmi dramatu se dále prolínají tři fáze hudební. „Třeba střed v *Motácích*, furore, přesahuje rozmezí krize v dramatu,“¹¹⁴ popisuje Karel Pecka.

¹¹² LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 226.

¹¹³ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 227.

¹¹⁴ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 231.

Hlavní postavou románu je Vilém Svoboda, kterého lze označit za alter ego Karla Pecky. „Jednotlivé příhody protagonisty Viléma Svobody - nomen omen - jsou převážně postavené na mých osobních zážitcích.“¹¹⁵

Po únoru 1948 se Vilém Svoboda podílí na vydávání ilegálního časopisu a chystá se utéct do Západního Německa. V Tachově ho ale zachytí Státní bezpečnost a v následujících týdnech hrdina prochází krutými vyšetřovacími výsledky a mučením. Následuje Vilémův přesun do Plzně, poté do vyšetřovny v pražské Bartolomějské ulici a na Pankrác.

Motiv motáku¹¹⁶, který se vyjímá také v titulu díla, se poprvé objevuje v pasáži, kdy se malé srolované psaní (tzv. moták) pokouší Vilém poslat režiséru Milanu Nesládkovi a vzkázat v něm, aby utekl. Dopis však Nesládkovi nedošel a Vilém při výslechu pod nátlakem udá jeho jméno. Zanedlouho se se svým přítelem setká... Román pokračuje soudním přelíčením Viléma i převozem do tábora na Kladně.

Kapitola s názvem *Mayrau* se odehrává na dole Fierlinger v Kladně, kde vězni pracují na šachtách, ale kde na rozdíl od Plzně či Prahy panuje lidská a vůči vězňům vstřícná atmosféra. Všichni mají dostatek jídla, cigaret, alkoholu, odpočinku a dokonce i prostředků k odreagování, jak popisuje Pecka například na fungování táborového orchestru. Na konci pasáže je Vilém s dalšími vězni převezen na Pankrác a následně do tábora Bratrství v Jáchymově, kde panuje daleko tvrdší režim.

Ve třetí kapitole s názvem *Svornost* popisuje Pecka dění ve stejnojmenném dole na Jáchymovsku, kde panovaly velmi špatné a tvrdé podmínky. Z nedostatku hygieny byly na denním pořádku například vši, blechy a štěnice. Svoboda se zde ale vypracoval a stal se vedoucím jedné skupiny vězňů.

¹¹⁵ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 230.

¹¹⁶ Moták je tajný list pašovaný z vězení nebo do vězení. Existence motáku dokládá, že se po odsouzení chce nejen, aby nebyl vidět na svobodě, ale též aby mlčel. Zvláštní pozici mezi motáky mají ty, které svědčí o situaci, v níž se vězeň nachází, o jeho charakteru. Takový text může sdělit něco obecného, nezůstane při jeho četbě u pouhého mrazení ze situace detektivky (definice viz *Labyrint Revue*, 5/1994, str. 20).

Následující kapitola *Nikolaj* se nazývá podle dalšího jáchymovského dolu a autor v ní vzpomíná mimo jiné na pobyt v korekci - tmavé kobce, kam byli vězni umisťováni za trest a ve které sám strávil tři týdny. Charakteristické pro tvrdé podmínky v táboře Nikolaj byly také „hladové“ dny a týdny, kdy vězni dostávali minimální přísuny jídla. Hlad se stával hlavním měřítkem přežití. Situace se zlepšila až po smrti prezidentů Gottwalda a Stalina v roce 1953, kdy začaly být přísuny jídla větší. „Stalinova a Gottwaldova smrt bývá označována za konec etapy teroru. (...) Byl to jistě určitý, i když zpočátku nezřetelný předěl. Nedošlo k přehodnocení politiky komunistického teroru, kterou oba ve svých zemích a Stalin i v celém východním bloku ztělesňovali. Nicméně stalinistický koncept neustálého zotřívání třídního boje a tedy nejotevřenějšího násilí byl nenápadně opouštěn.“¹¹⁷

Na táboře *Elko*, jak se nazývá další pasáž, panovaly příhodnější podmínky hygienické i stravovací, vězni se ale pro změnu vystavovali přímému uranovému záření. Nejnebezpečnější byla takzvaná věž černé smrti, ve které se drtila uranová ruda, a všude kolem ní poletovaly částičky uranu. Po zlepšení podmínek v roce 1954, kdy v SSSR nastoupil prezident Chruščov, byl Vilém (stejně jako v reálu Karel Pecka) převezen na tábor Bytíz u Příbrami. V románu *Motáky nezvěstnému* popisuje zdejší zkušenost jako „největší havaj za železnou oponou“. Vězni se po dlouhé době mohli věnovat například sportu či literatuře.

Z hlediska narativní formy se románem prolínají pasáže v přítomném čase (ich-forma) i vzpomínky autora v čase minulém (er-forma). Například v pasáži románu, která se odehrává v kladenském táboře, vzpomíná hlavní hrdina na kruté výsledky a fyzickou torturu, kterou zažíval při výsleších v Bartolomějské ulici.

Autor v románu *Motáky nezvěstnému* realisticky, místy až naturalisticky, popisuje život v komunistickém lágru. Příběhem se prolínají úvahy o lidskosti, životě i lidské cti, kterou se vězni snaží uchovat i v drastických podmínkách komunistických lágrů. Vzpomínky často začínají jako moták, dopis, který nemá konkrétního adresáta, a je tedy „nezvěstný“. „Motáky nezvěstnému proto, že je neznámo, kde se adresát nalézá. Přece

¹¹⁷ 50. léta. Smrt Stalina a Gottwalda. In: www.totalita.cz [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://totalita.cz/50/50_01_008.php

je možná tato myšlenka: Existuje Bůh, není neznámý, ale je nezvěstný, neví se, kde je, kde se v dnešní době skrývá.¹¹⁸

7.1 Kritický ohlas románu *Motáky nezvěstnému*

Literární kritiky na román *Motáky nezvěstnému* často vycházejí z eseje Václava Černého *Románový svět Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mýtu*, která románu předchází. Václav Černý rozebírá Peckovo dílo v kontextu světové literatury. Například co do naturalistického ztvárnění srovnává Václav Černý román Karla Pecky s románem *Zabiják* od Emila Zoly a následnou kritikou Zolova pojetí z pera Viktora Huga, který v Zolově díle postrádal duchovní rozměr. Černý doporučuje kritikům, aby Peckova díla, která popisují život v komunistických lágrech, neškatulkovali. Aby si vážili cenného záznamu doby pro další generace a brali v potaz, že už jen samotný fakt, že Peckovým záměrem bylo ztvárnit skutečnost ponížení a hanby, kterou vězni v lágrech zažívali. „Čert vzal všechny naturalismy či nenaturalismy. Škatulky a kvalifikační nálepky samy odpadají, řeč je jen o umění a neumění (...) Otázka další a hlavní je teprve potom ta, chybí-li mu či nechybí i onen rozměr duchovní vůle a tušení vysokých významů lidskosti,¹¹⁹“ vyslovuje Václav Černý otázku a záhy na ni odpovídá, že dílu Karla Pecky tyto rozměry „nechybějí“.

Myšlenky v románu *Motáky nezvěstnému* naopak podle Černého „nutně navádějí“ na román *Zápisky z mrtvého domu* od spisovatele Fjodora Michajloviče Dostojevského. Podle Černého je z románu patrné, že ruský autor byl Peckovým „živným chlebem“, a to jak literárním, tak existenciálně-filozofickým i mravním. Upozorňuje na Peckovy úvahy o smyslu lidskosti.

Paralelu díla Karla Pecky shledává Václav Černý také s novelou *Jeden den Ivana Děnísoviče* od Alexandra Solženicyna, která přináší svědectví z trestaneckých gulagů v SSSR, v nichž byl ruský autor vězněn. Silnou vazbu vidí i s existenciálními díly Alberta Camuse, podobenství doby a osudů lidí v ní žijících shledává také v bájném

¹¹⁸ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 231.

¹¹⁹ ČERNÝ, Václav. *Románový svět Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mýtu*. In: PECKA, Karel. *Motáky nezvěstnému*. Druhé. Brno: Atlantis, 1990, s. 7.

Sisyfovi. „Každý krok Sisyfova strastiplného díla je proniknut vědomím příštího triumfu a pocitem, že žádné zoufalství není nad jeho síly.“¹²⁰

Václav Černý označil román *Motáky nezvěstnému* jako „dějiny muže“, které zdůrazňují charakterovou pevnost člověka v nejtragičtějších podmínkách. Hlavní význam shledává v tom, že představuje mravní svědomí o této době u nás. „Peckova kniha je apoteózou kategorického mravního imperativu v jeho zápasu o smysl našich dnů.“¹²¹

Vůbec nejvýmluvnější a nejpůsobivější je Karel Pecka podle Václava Černého v epizodách, kde podává objektivní, věcnou a také „striktní a pouhou, nevyšinutou, neposunutou, řekl bych jednatelskou zprávu svého kázeňského osudu.“¹²²

Jako „jednu z nejlepších knih inspirovaných komunistickými lágry, kterou máme v české literatuře“,¹²³ označuje román *Motáky nezvěstnému* Jan Šícha v periodiku Labyrint Revue. Vedle autentičnosti a syrovosti díla, které vyzdvihuje většina autorů, si všímá například Peckova líčení projevu Jaroslava Seiferta na Sjezdu československých spisovatelů v roce 1956, které autentičnost podtrhuje. Jan Šícha v recenzi užívá citace z jednotlivých motáků a připomíná, že Peckův hrdina svým vývojem během pobytu v lágrech „ukazuje i stavební smysl bolesti“. Kladně hodnotí také předmluvu Václava Černého, která stejně jako celý román působí podle Šíchy osvěživě a vyčnívá nad „hory žvástů“.

Vladimír Píša, jehož recenze vyšla v časopisu Tvar, navazuje na srovnání díla Karla Pecky s literaturou Alexandra Solženicyna, přičemž „našeho Solženicyna“ označuje za lepšího a čtivějšího. Ačkoli jde „pouze“ o autobiografickou výpověď, vidí recenzent tuto formu umělecké výpovědi jako „účinnější a přesvědčivější než Solženicovo téměř bezbřehé faktografické a dokumentaristické mapování, neřkuli pak na to navazující

¹²⁰ ČERNÝ, Václav. Románový svět Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mýtu. In: PECKA, Karel. *Motáky nezvěstnému*. Druhé. Brno: Atlantis, 1990, s. 21.

¹²¹ ČERNÝ, Václav. Románový svět Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mýtu. In: PECKA, Karel. *Motáky nezvěstnému*. Druhé. Brno: Atlantis, 1990, s. 15.

¹²² ČERNÝ, Václav. Románový svět Karla Pecky v paralelách tragiky a antického mýtu. In: PECKA, Karel. *Motáky nezvěstnému*. Druhé. Brno: Atlantis, 1990, s. 7.

¹²³ ŠÍCHA, Jan. *Moták nezvěstnému*. Labyrint Revue. 1994, č. 5, s. 20.

poněkud vizionářské filozofování.¹²⁴ Vladimír Píša rovněž vidí blízkost románu Karla Pecky v dílech F. M. Dostojevského či Artura Londona, všímá si ale také českého srovnání - například emocionální podobnosti Peckova díla s románem Evy Kantůrkové *Přítelkyně z domu smutku*.

Vladimír Píša oceňuje vývoj hlavního hrdiny Viléma, který během pobytu ve vězení zjišťuje, že jediný na koho se může spolehnout, je on sám. Který ale na druhou stranu obdivuje a ctí člověka, se kterým se nikdy nepotkal a s jehož názory vnitřně souzní. Jde o básníka Jaroslava Seiferta.

Jako „krajní mez“ vidí Vladimír Píša Peckovo užívání podrobných popisů důlních zařízení, s nimiž vězni pracují, a stejně tak také popisu celého prostředí lágru včetně zachování původního slangu. „Zdánlivě okrajový stylistický problém (jistě by bylo možno tyto pasáže vypustit nebo napsat jaksi přístupněji) ovšem souvisí s tím, že Pecka nemínil z architektury románu nic vynechávat, třebaže by bylo možná efektnější charakterizovat prostředí dolu a v širším smyslu celého tábora nějakým vyhroceným dějovým obloukem nebo se podrobněji rozepsat o pokusech o útěk, tragédiích apod.“¹²⁵ Podobně podrobně a v autentickém slangu, všímá si Píša, popisuje Pecka i život v táboře po pracovních šichtách a při „nečinných“ chvilkách. Recenzent si všímá i častého střídání ich a er formy, přičemž při téměř čtyřsetstránkovém rozsahu románu je vnímá místy až chaoticky.

Vladimír Píša podtrhuje morální poselství díla bez jasného závěru, které vlastně „už nepotřebuje žádné tečky“. Oním „nezvěstným“, kterému hrdina píše motáky, může být podle Píši „každý člověk dobré vůle a pevného charakteru, ať už se s ním Peckův hrdina potkal osobně nebo ho oslovuje teprve prostřednictvím této knihy.“¹²⁶

Ivo Harák, který se románem *Motáky nezvěstnému* zabývá v eseji, která vyšla ve Sborníku příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky, považuje dílo za klíčové ve vyobrazení reality komunistických lágrů. Takové, které dodává autentické

¹²⁴ PÍŠA, Vladimír. Poselství nezvěstným. *Tvar*. 1991, č. 10, s. 14-15.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

svědectví. Všímá si srovnávání díla s již zmíněným románem Dostojevského i s románem *Jeden den Ivana Děnisoviče* od Alexandra Solženicyna nebo s díly Charlese Bukowského, Jamese Clavella, Jiřího Muchy či Arnošta Lustiga. Všímá si uměleckosti románu, která je podle Haráka „signalizována hned úvodní scénou soudního přelíčení, stylizovanou do podoby filmového představení“¹²⁷, dále oceňuje například střídání er a ich formy, referování o prožitku versus reflexi či mnohointerpretativnost díla, která čtenáři umožňuje hlubší čtení. Všímá si i symboliky slov, kdy se například vězněný hlavní hrdina jmenuje Vilém Svoboda a vyzdvihuje slovo „nezvěstný“ z titulu knihy, ke kterému se Svoboda obrací ve svých motácích. „Absence umožňující dosadit sem blíže nspecifikovanou vyšší bytost, osobního a křesťanského, ne však církevního Boha, tu lepší stránku samotného hrdiny, nebo dokonce předprojektovaného čtenáře.“¹²⁸ Celý román, vzhledem ke své autentičnosti i filozofickému rozměru (Pecka si například podle Haráka v románu především klade otázku, jaký člověk je), nazývá autor jako „román sebevýchovy“.

Druhým vydáním románu *Motáky nezvěstnému*, které vyšlo v nakladatelství Atlantis, se zabýval také redaktor Mladé fronty Dnes a literární kritik Vladimír Novotný. Čtenářům připomíná, že vyšel již v exilovém nakladatelství a vyzdvihuje Peckovo vylíčení „zapomenutých osudů“ nejen pro pamětníky, ale zejména pro současné a budoucí generace. Všímá si „absolutní autobiografičnosti“, kde hrdina Vilém Svoboda představuje Karla Pecku. Opět zde Peckovo dílo porovnává s dílem spisovatele Dostojevského *Zápisky z mrtvého domu*, které také nazírá na ruské dějiny a které si pro porovnání vybral i autor předmluvy díla Václav Černý. Na rozdíl od Dostojevského má ale podle Novotného Karel Pecka „jinou autorskou temperaturu a především žije v jiné, mnohem brutálnější a absurdnější epoše, a proto jeho vírou je filozofie činu.“¹²⁹ Všímá si toho, jak je spisovatel a tedy i hrdina díla bezbranný a bezmocný, přesto však „dokáže

¹²⁷ HARÁK, Ivo. Pecka Karel a Pecka Dominik, *Motáky nezvěstnému a Z deníku marnosti*. In: *Otázky českého kánonu: Sborník příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 544.

¹²⁸ HARÁK, Ivo. Pecka Karel a Pecka Dominik, *Motáky nezvěstnému a Z deníku marnosti*. In: *Otázky českého kánonu: Sborník příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006, s. 546.

¹²⁹ NOVOTNÝ, Vladimír. Nám, nezvěstným: Románový dokument o životě v lágru. *Mladá fronta Dnes*. 1991, 22. 1., s. 4.

být člověkem i tváří v tvář dějinnému zlu, které potřebuje český uran - a otroky v dolech“¹³⁰. Hlavní postava Svoboda ztělesňuje podle recenzenta všechny skutečné lidi tehdejší doby. „Jsou-li léta 1948-1960 zvlášť tragickou a zločinnou kapitolou české historie, je Peckova kniha velkým a tragickým českým románem.“¹³¹

¹³⁰ NOVOTNÝ, Vladimír. Nám, nezvěstným: Románový dokument o životě v lágru. *Mladá fronta Dnes*. 1991, 22. 1., s. 4.

¹³¹ Tamtéž.

8 Analýza románu Karla Pecky *Štěpení*

Román Karla Pecky *Štěpení* vyšel v roce 1974 v samizdatové edici Ludvíka Vaculíka Petlice a v exilovém nakladatelství Josefa Škvoreckého a Zdeny Salivarové Sixty-Eight Publishers. Šlo o první případ, kdy torontské nakladatelství vydalo román spisovatele z ČSR, který byl doma zakázán, ale po roce 1968 neemigroval. „Strčil jsem rukopis do příruční tašky mamince, když počátkem roku 1974 letěla na pozvání do Kanady za mou sestrou, která tam emigrovala v roce 1968. S pokynem, aby při jeho případném objevení všechno svedla na mě.“¹³²

Josef Škvorecký chtěl zpočátku vydat román pod názvem *Divné podobnosti* a jako autora uvést „Anonym z Prahy“. Karel Pecka ale toto zamlčování i přes riskování stíhání StB zamítl, a *Štěpení* tak získalo pouze podtitul *Divné podobnosti*. „Proč bych ho měl kvůli poměrům, kterými jsem opovrhoval, zapřít? Dobře, trochu jsem provokoval – a co?“¹³³

V roce 1993 vyšel román *Štěpení* poprvé oficiálně v nakladatelství Atlantis. Obsahuje tři kapitoly *Trpělivost*, *Bloudění* a *Čestná pohřebiště*. Prolínají se jím a pravidelně se střídají dvě příběhové linky z odlišných historických etap. První se odehrává v roce 1968 v Československu a hlavní roli v ní představuje spisovatel a redaktor Mikuláš Sova, který je nešťasten z života v socialistickém státním zřízení.

Druhá rovina románu má charakter historické prózy. Probíhá v pobělohorském období a hlavním protagonistou je historicky doložená postava - český šlechtic, protihabsburský disident z třicetileté války Jaroslav Sezima Rašín z Rýznburka.

Čtyřicetiletý Mikuláš Sova byl v mládí vyhnán z vysoké školy a prošel komunistickým vězením v jáchymovských dolech. Pošramoceného kádrového profilu se zbavil až díky protekci někdejšího kolegy a také vlivem uvolnění režimu v druhé polovině šedesátých let. Mravně odpovědný a charakterní Sova se v létě 1968 připravuje na útěk za hranice,

¹³² LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 193.

¹³³ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 194.

život v socialistickém systému je pro něj čím dál více nesnesitelný. Plány mu ale zkříží srpnová okupace republiky vojsky Varšavské smlouvy, která ho zastihne v okamžiku, kdy je se svými přáteli na těžce vydobytém zahraničním zájezdu. Přestože mnoho jeho kolegů spisovatelů zvolí po příchodu sovětských vojsk cestu exilu, Sova se překvapivě v závěru románu vrací do Prahy. Také tato rovina má autobiografický podtext – Karel Pecka byl v srpnu 1968 na zahraniční cestě se svými přáteli spisovateli (mimo jiné s Karlem Šiktancem) a rozhodl se i přes příchod sovětských vojsk vrátit. „Někdo se vracel, někdo se nevracel. Já jsem se rozhodl, že se vrátím, a z Vídně jsem jel domů. Nezdálo se mi, že bych byl nejžhavějším kandidátem na exil. (...) Protože jsem měl jiný osud než moji kolegové, nepřípadalo mi, že když se nějak zhorší poměry, že bych měl utéci. A za útěk jsem odchod považoval.“¹³⁴

Hlavní postava v druhé rovině románu Rašín z Rýznburka figuruje jako diplomatický prostředník mezi protestantskou emigrací a Albrechtem z Valdštejna. Karel Pecka znázornil na dvou časově vzdálených obdobích českého národa (pobělohorské období po roce 1620 a porevoluční období po vstupu vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR v roce 1968) souvislosti v podobě úvah nad otázkou emigrace. Obě doby, byť v rozmezí více než tři sta let, přinesly emigraci intelektuální vrstvy, kterou vyvolalo duchovní násilí panující moci.

Karel Pecka v této souvislosti využívá další autobiografický motiv, kdy Sova píše na daný historický námět film. Sám Pecka v letech, kdy *Štěpení* psal, pracoval spolu se Zdeňkem Sirovým na scénáři (nakonec nerealizovaného) filmu s pobělohorskou tematikou. „Sešlo z něho, Zdeněk Sirový odešel navíc do Zlína a naše spolupráce tím skončila, mně ale Valdštejn utkvěl v mysli jako jedna z klíčových postav naší historie a začal jsem ji studovat. (...) Přečetl jsem o Valdštejnově údobí stohy knížek, myslím, že všechny hlavní historiky.“¹³⁵

¹³⁴ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 189.

¹³⁵ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 186.

Román *Štěpení* psal Karel Pecka pět let – od roku 1969 do roku 1974 – a věnoval mu veškerý svůj čas. „Celých pět let jsem byl naprosto přesně ve věci a věděl jsem v každém okamžiku, jak mám pokračovat.“¹³⁶

Vyústěním paralely Mikuláš Sova vs. Rašín z Rýznburka je situace, kde se Mikuláš Sova vrací po okupaci ze zahraničního pobytu zpět do Prahy podobně poraženecky jako Valdštejnův důvěrník Rašín. „Jak se mi rozkrývaly otázky doby, konečný myšlenkový tvar se ukázal jednak v problému emigrace, jednak v pohledu na historii jakožto hru,“¹³⁷ zdůvodnil Karel Pecka další motiv románu – karetní hru pasiáns, kterou hraje v několika situacích hlavní představitel Mikuláš Sova sám se sebou a která mu přeneseně i symbolicky určuje osud. „Pro druhou linii románu, která by rezonovala s tou historickou, se nabízela současnost: po srpnové okupaci vznikla nová vlna emigrace a vlastně každý stál před otázkou, co dál, zda odejít, nebo tady zůstat.“¹³⁸

8.1 Kritický ohlas románu *Štěpení*

Aleš Haman vyzdvihuje v Literárních novinách *Štěpení* jakožto román, který patřil k „prvním svobodomyšlným reakcím české prózy na události roku 1968.“¹³⁹ Hlavní hrdina je zde podle něho pojat jako pozorovatel, účastník a zároveň soudce současného světa. Postoj Mikuláše Sovy vůči režimu je však podle autora omezen výhradně na rovinu občanskou a politickou. „Je formulován poměrně mlhavě jako existenciální touha po svobodě.“¹⁴⁰ Spíše než jako postava žijící v socialistickém Československu působí podle Hamana Mikuláš Sova v románu *Štěpení* jako „ilustrace a rezonet dobových názorů“ s omezeným obzorem na intelektuální prostředí. Takový postoj

¹³⁶ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 192.

¹³⁷ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 187.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ HAMAN, Aleš. Dokument dobové mentality. *Literární noviny*. 1994, 3. 2., s. 7.

¹⁴⁰ Tamtéž.

Haman srovnává s jinými díly druhé poloviny šedesátých let – například autorů Ivana Klímy, Jaroslava Putíka a Evy Kantůrkové. Tato „omezenost“ stojí podle recenzenta za tím, proč z románu Karla Pecky mizí napětí mezi rovinou každodennosti a dějinnosti a „proč ztvárnění současnosti vyznívá ploše.“¹⁴¹

Podle autora nepomáhá Peckovi trik s karetní hrou pasiáns, která má navodit podtext osudovosti, ani pasáže s „bezvýznamnými“ detaily (například cestopisné popisy z návštěvy Mikuláše Sovy v Salcburku). Na místě, kde mohl Pecka využít literární tvárnost, se naopak podle Hamana spokojil se schematičností a vnějškovými klišé (například v charakterizaci postav). Ve druhé – historické – rovině románu využil Karel Pecka podle Hamana postup, který připomíná romány spisovatele Alexandra Dumase. Tj. „střídání epizod diplomatického jednání a strategických úvah na nejvyšší úrovni, takříkajíc z kuchyně evropských dějin, s akčními scénami napínavých soubojů, v nichž hrdina po vzoru d'Artagnana osvědčuje svou obratnost a zdatnost.“¹⁴² Podle Aleše Hamana projevil Karel Pecka zběhlost v historické látce, ale i v této rovině působí, jako by si neuvědomoval význam umělecké tvorby. Nesouhlasí s Peckovými slovy na záložce knihy o tom, že se spisovatel může v historických tématech uchýlit k určité míře fabulace a domýšlet detaily a vztahy, které si vědecká studie dovolit nemůže. „Pokud by se práce spisovatele vyčerpávala domýšlením a dokreslováním historických detailů, pak by historický román ustrnul ve stadiu děl Jiráskových nebo Wintrových.“¹⁴³ Haman chválí pojetí dějinné paralely, Karel Pecka zde však podle něj podcenil samotnou problematiku člověka v historickém čase. Proto román nemůže být považován za umělecký čin, ale je pouze dokumentem dobové mentality. Tím, že postrádá napětí mezi každodenností a historickými událostmi, postrádá „napětí mezi smyslem dějin a smyslem existence.“¹⁴⁴ Důležitější je pro Pecku vyobrazení mravní integrity a oddanosti člověka, což ho řadí mezi romantizující spisovatele. Poselství spisovatele vidí Pecka v úloze být vůdcem hodnot společnosti. Vlivem toho román *Štěpení* postrádá podle Aleše Hamana humor a pozbývá možností stát se výrazem mnohotvárnosti života.

¹⁴¹ HAMAN, Aleš. Dokument dobové mentality. *Literární noviny*. 1994, 3. 2., s. 7.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž.

Kritik Miroslav Petříček označil román *Štěpení* jako Peckovo druhé nejzásadnější dílo po románu *Motáky nezvěstnému*. Všechny tematické složky z předchozích Peckových románů se ve *Štěpení* podle něj „zauzlily“. Stejně jako v předchozích románech v něm Pecka podle Petříčka využil vlastní zkušenosti a vlastnosti příznačné pro hrdiny již vydaných románů. Ve *Štěpení* podle něj navozuje situaci, která je otevřena dalším otázkám a možnostem. „Proto lze *Štěpení* pokládat za křížovátku autorovy prózy, odkud se dá přehlédnout její dosavadní cesta i budoucí směřování.“¹⁴⁵ Petříček si všímá komplexnosti „štěpení“, které v románu představuje štěpení charakterů, národa i samotného příběhu. V souvislosti s Mikulášem Sovou lze ale mluvit spíše o „scelení“. „Sova svým návratem překonává vlastní rozpolcenost a téměř štítlivé odcizení lidem, s nimiž je nucen žít (vzpomeňme výjevu ze začátku románu, kdy k nim pocítil takový odpor, že musel vystoupit z tramvaje).“¹⁴⁶

Hlavní étos románu Karla Pecky, který fungoval v sedmdesátých letech, funguje podle Miroslava Petříčka i v porevolučních devadesátých letech. Jde o mravní dovednost „přijmout úděl zrazených, ale zachovat si čest.“¹⁴⁷

Podle Vladimíra Novotného je škoda, že román *Štěpení* nevyšel již v roce 1990, ale na své vydání čekal další tři roky. V době krátce po revoluci měli totiž lidé ještě chuť takové knihy vyhledávat. *Štěpení* nazývá „dvojrománem“ a na první pohled v něm podle Novotného Pecka nepřichází s ničím zásadně novým (hlavní hrdina je stejně jako v ostatních dílech autobiografický a distancuje se od situace v zemi, ve které žije). Zlom ale nadchází ve chvíli, kdy oba hrdinové svých dějinných epoch rezignují a navracejí se zpět do Čech. Podle Novotného pravděpodobně proto, aby ve své zemi zaujali alespoň malý ostrůvek osob s charakterem, které zpodobňují myšlenkovou a mravní svobodu. „Ač se o Čechách vždy rozhoduje ve stylu o nich bez nich, snad platí Peckova slova, že tu stále žijí lidé země, která se jako rybí kost vzpříčí v hrdle každému, kdo propadne omylu, že je snadné ji spolknout.“¹⁴⁸ Symbolika velkého pasiánsu, karetní hry, je podle

¹⁴⁵ PETŘÍČEK, Miroslav. *Štěpení i scelení*. *Tvar*. 1994, 21. 1., s. 20.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ PETŘÍČEK, Miroslav. *Štěpení i scelení*. *Tvar*. 1994, 21. 1., s. 20.

¹⁴⁸ NOVOTNÝ, Vladimír. Peckovo středoevropské bloudění. *MF Dnes*. 1993, 20. 11., s. 11.

Novotného zcela na místě. I po devatenácti letech od prvního vydání vyznívá podle recenzenta román jako „reflexivní politický román, napsaný tváří v tvář bolesti národa a především z tohoto důvodu dosud strhující.“¹⁴⁹ Všimá si stylistické vybroušenosti pasáží o pobělohorské době, jako spíše kompozičně zbytnělou ale vidí druhou linii románu odehrávající se v současnosti. Za nadbytečné považuje zejména nadměru vjemů z posrpnových událostí. Na závěr recenze ale pokládá Novotný čtenářům řečnickou otázku, zda toto není autorův záměr – „vyličít prostřednictvím obrazu štěpení onu Evropě vštěpovanou leprovitou atmosféru rozkladu?“¹⁵⁰

Jan Zrzavý se v deníku *Telegraf* pozastavuje nad názvem románu *Štěpení* a všimá si jeho souvislostí - jak „rozštěpení“ mezi dvě příběhové linie, tak metaforičnosti slova v návaznosti na dobu, ve které se román odehrává. Název podle Zrzavého symbolizuje „ducha přelomové doby, ve které si každý může vybrat, kde bude stát, ve které se štěpí lidské cesty donedávne ještě společné, kdy se štěpí charaktery.“¹⁵¹ Všimá si prvků autobiografičnosti a paralel mezi životy Karla Pecky a literární postavy Mikuláše Sovy. Oproti předchozím románům Karla Pecky s autobiografickými rysy vidí Zrzavý ve *Štěpení* mezi Peckou se Sovou větší odstup. „Zcela vynechává ich-formu, psychologii postavy nevytváří jako v pozdějších *Motácích nezvěstnému* popisem vnitřního monologu hrdiny, ale popisem jeho chování, ozvláštňuje ji.“¹⁵² Sovu vidí Zrzavý také jako člověka, který je ve své době zhnusen i sám sebou – nepovedenými vztahy se ženami, lidmi kolem sebe i svými styky s některými soudruhy.

Plošší postavou oproti Sovovi je Rašín z Rýznburka v druhé linii románu. Na ní je také – podle recenzenta – patrná uhranutost, se kterou se Karel Pecka „prodíral historickými materiály“. Jan Zrzavý vyzdvihuje rovněž motivy spirituality, fatalismu a vědomí tragické nevyhnutelnosti, které se v románu vyskytují. Například v Sovových výkladech karetní hry pasiáns či ve slovech, která k Sovovi vznáší kartářka. Podle autora tato slova připomínají výroky Mámila z *Labyrintu světa* Jana Amose Komenského, která pravil

¹⁴⁹ NOVOTNÝ, Vladimír. Peckovo středoevropské bloudění. *MF Dnes*. 1993, 20. 11., s. 11.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ ZRZAVÝ, Jan. *Štěpení a souvislosti*. *Telegraf*. 1994, 12. 2., s. IX.

¹⁵² Tamtéž.

k poutníkovi, tj.: „Sám jsi sobě vinen, protože velikého cosi a neobyčejného žádáš, čehož se žádnému nedostává.“¹⁵³

Jiří Peňás si v Lidové demokracii všimá okamžiku životopisného fragmentu, který Karel Pecka využil v knize *Malostranské humoresky* (vyd. v r. 1980 a 1992) a který následně rozpracoval do celého románu *Štěpení*. Oním detailem jsou právě osobní prožitky z roku 1968, kdy Karel Pecka pracoval na filmovém scénáři pro snímek odehrávající se v pobělohorské době. Tento motiv využívá v jedné ze dvou linií románu, která vypráví příběh ze stejného období s valdštejským tématem „bloudění českých dějin“. Podle Peňáse se Peckovi podařilo obě historické části „přesvědčivě vyladit do spíše zmrzačeného než tragického kontrastu, který zvláště v době, kdy román vznikal, musel být pocíťován jako skoro nesnesitelné dějinné fátum.“¹⁵⁴ Peňás připomíná i podobné románové stavby v dílech autorů Jaroslava Durycha (trilogie o Valdštejnovi), Jiřího Šotoly (historické prózy), Ferdinanda Peroutky (*Pozdější život panny*) či Evy Kantůrkové (*Pán věže*) a Milana Kundery (*Valčík na rozloučenou*). Podle recenzenta nemá Karel Pecka v moderní české próze konkurenta v umění zdůraznit ve svých dílech morální apel. Jediným problémem ale je, že vedle sebe ne vždy dokáží fungovat „etické vykřičníky s tak delikátním organismem, jakým je moderní román.“¹⁵⁵ Pod náloží moralistních textů a etických imperativů totiž podle Jiřího Peňáse nic neprovokuje, protože je vše hned zpočátku vyřešené. „Pecka v každé próze znovu a znovu obměňuje plán, v němž se naplňují problémy mravních dilemat, před nimiž stojí jeho skeptičtí hrdinové, jimž pak nezbývá než probudit se k hořkému zatvrzení nebo spíše k upevnění se ve své neotřesitelné etické tvrzi.“¹⁵⁶ Těžkopádnosti románu *Štěpení* podle Peňáse dodává i křečovitost a teatrálnost patrná zejména v historických liniích. Přes všechny výhrady nicméně Jiří Peňás vnímá román jako důležitý „kámen duchovní

¹⁵³ ZRZAVÝ, Jan. Štěpení a souvislosti. *Telegraf*. 1994, 12. 2., s. IX.

¹⁵⁴ PEŇÁS, Jiří. Bloudění a štěpení charakterů. *Lidová demokracie*. 1993, 2. 12., s. 9.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

stavby“ a na závěr se řečnický ptá „co vůbec očekávat nyní s odstupem let od látek nutně jen a jen trpkých.“¹⁵⁷

Také Jan Lukeš si ve své recenzi všímá názvu románu. *Štěpení* podle něj odkazuje k rozdělení dvou od sebe vzdálených, ale přitom podobných a vzájemně rezonujících příběhů. Druhý odkaz *Štěpení* je v převratech osobnostních a mravních, které zapříčinily konkrétní historické převrasy. Stejně jako Rašín z Rýznburka řeší dilema, zda si po Valdštejnově smrti zachovat čest a ztratit domov, nebo se ponížit a navrátit se do Čech, řeší v románu podobné dilema i Mikuláš Sova, který se konečně dostal za hranice a má v srpnu 1968 možnost definitivně opustit svou vlast. Třetí význam názvu vidí Lukeš v „úvaze nad údělem nekonečného rozemílání celistvosti na částice podle zákona štěpení.“¹⁵⁸ Využití motivu hry pasiáns vidí jako jasný důkaz skepticismu Mikuláše Sovy vůči lidskému životu. „Sovův skeptický pohled na dějiny jako hru, v níž podobně jako v kartách nezáleží jen na umu hráče, ale také na výhodnosti rozdání, a v níž se i čestné úmysly malých stávají až příliš snadno jen paradoxní součástí nečestné hry velkých.“¹⁵⁹ Ve své recenzi upozorňuje Jan Lukeš na několik příznačných, filozoficko-existenciálních otázek, které z románu vyplývají. Závěrem ale vidí (minimálně) jednu konkrétní odpověď, která se odvíjí od toho, že byl román *Štěpení* vydán jako první dílo zakázaného československého spisovatele v nakladatelství Sixty-Eight Publishers. Vydání tak podle Lukeše „manifestovalo rozhodnutí nikoli pouze přežít, ale také nemlčet.“ Jako vůbec první podle něj pojal román Karla Pecky pohled na Pražské jaro „nikoli z úhlu zmařených reformistických záměrů, nýbrž deziluzivním zrakem těch, kteří jak ještě nedávno oběti sociálního inženýrství komunistů mohli jen těžko vzít za své jejich náhlé střízlivění.“¹⁶⁰ Závěrem připomíná Jan Lukeš důležitost *Štěpení* z hlediska mravního rozhodování, v jehož pozadí vane smutek nad marností veškerého počínání.

¹⁵⁷ PEŇÁS, Jiří. Bloudění a štěpení charakterů. Lidová demokracie. 1993, 2. 12., s. 9.

¹⁵⁸ LUKEŠ, Jan. Štěpení roku šedesátého osmého. Lidové noviny, příloha Národní. 1993, 11. 11., s. 2.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž.

9 Analýza románu Karla Pecky *Veliký slunovrat*

Román *Veliký slunovrat* psal Karel Pecka od března do října roku 1964 a v roce 1968 vyšel v nakladatelství Československý spisovatel. V roce 1992 vyšel podruhé v nakladatelství Práce. Stejně jako v jiných dílech vychází autor i v tomto románu z osobních zkušeností, výhradně autobiografická ale hlavní postava není. „Nedá se říci, že bych já byl Tomáš Malkovský, i když jednotlivé epizody čerpají z mých prožitků.“¹⁶¹ *Veliký slunovrat* se opírá o Peckovy zkušenosti nejen z pracovních táborů, ale i z pozdějšího zaměstnání kulisáka v Národním divadle.

Podle svých slov napsal Karel Pecka román „v letu a od boku, alla prima“, nezabýval se příliš jeho úpravami a za zásadní atribut při psaní vnímal bezprostřednost. „Snad pod vlivem názorů Bogana Hrabala, který tvrdil, že bezprostřední vrh tématu je nejlepší a že čím déle se text opravuje, tím doznává větších škod.“¹⁶²

Původní rukopis románu rozdával Karel Pecka po roce 1964 svým přátelům a ti jej začali půjčovat po redakcích. Vydání *Velikého slunovratu* provázely peripetie, proti publikování se stavěl tehdejší ředitel nakladatelství Jan Pilař. Rukopis proto prošel několika edičními radami, jejichž členové však vydání v převaze schválili. Nakonec tedy *Veliký slunovrat* vyšel i bez žádaných úprav Jana Pilaře, které souvisely zejména s prostředím románu, jež se odehrává v šedesátých letech socialistického Československa, a na hlavní postavě popisuje i roky předcházející, které trávil ve vyšetřovací vazbě a v komunistických lágrech. „S výjimkou scénářů, které jsou kolektivním dílem, jsem nikdy nic nepřepisoval a že bych upravoval například závěr románu, to nepřicházelo v úvahu.“¹⁶³ Za vydání se tehdy postavilo několik redaktorů a spisovatelů, mimo jiné Pavel Kohout či Jan Lopatka, který z *Velikého slunovratu* otiskl v roce 1965 úryvek v časopise *Tvář*.

¹⁶¹ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 148.

¹⁶² LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 145.

¹⁶³ LUKÉŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 149.

Dvoustetstránkový román byl v době vydání rozsahově nejdelším dílem Karla Pecky po předchozích povídkových souborech a sbírkách poezie. Pojednává o návratu muže z vězení zpět na svobodu – Karel Pecka v něm využil motiv, který před čtyřmi lety od napsání sám zažil. Příběh členil podle hudební symfonie na tři věty, které jsou vzájemně v souladu. „*Veliký slunovrat* je takovým pokusem o uchopení určité látky, která se jevila banální, protože byla prožita zcela nedávno. Chtěl jsem, aby každá ze tří částí, do kterých je román dělen, měla svůj rytmus, a přitom aby celá stavba se středním zvolněním a *allegrem* na konci někam vedla.“¹⁶⁴ Tři části, na které je román rozdělen, se nazývají *Dva kroky ke svobodě*, *Ani střep štítu* a *Věž pro Tantala*.

Hlavní postava Tomáš Malkovský se po deseti letech strávených v komunistickém vězení vrací do společnosti, návrat však zdaleka není tak růžový, jak si vysnil. Na svobodě ho provází řada nepříjemných situací a musí procházet těžkými peripetiemi. Od začátku přistupoval Pecka k románu s jasným cílem – tak, aby závěr *Velikého slunovratu* nastínil východisko ze souhry všech nepříjemných situací, které hlavního hrdinu postihnou.

Tématem románu je podle slov Karla Pecky v prologu románu naděje. „V příběhu hlavní postavy je obsažena naděje, ostatně dost prostá, že člověk je schopen nést svůj osud, a také nese, i za ne zcela příznivých podmínek, a byť i jen touto skutečností znovu potvrzuje hodnotu života.“¹⁶⁵ Lapidárně shrnul autor tematiku románu jako „velké očekávání od náhle získané svobody. Zklamání z ní, protože se ukáže, že existují zpětné vazby, které nejsou tak jednoznačně skvělé a jednoznačně výhodně působící a přínosné.“¹⁶⁶ Podle Pecky lze motiv románu srovnávat s novelou *Jeden den Ivana Děnisoviče* od Alexandra Solženicyna, jiné dílo s podobným tématem u nás v té době

¹⁶⁴ LUKESŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 146.

¹⁶⁵ PECKA, Karel. *Veliký slunovrat*. První. Praha: Československý spisovatel, 1968. s. 1.

¹⁶⁶ LUKESŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 146.

podle něj nebylo. „Kromě Solženicyna tu nic takového neexistovalo. Schéma příběhu je ale stařícké. Jde o návrat, například Pobožného střelce z každého westernu.“¹⁶⁷

9.1 Kritický ohlas románu *Veliký slunovrat*

Z dochovaných kritik na román *Veliký slunovrat* disponuje Národní knihovna ČR recenzí od Petra Bílka, která vyšla v Mladém světě. V úvodu připomíná všechny Peckovy dosud vydané knihy s vězeňskou tematikou, jak exilové, tak ty, které u nás vyšly oficiálně před rokem 1969. Prvořadě vnímá autor Karla Pecku jako lágrového spisovatele, který prošel „jedenáctiletou životní univerzitou ve stalinském lágru“. Pobyt ve vězení dle Bílka zasáhlo nejen autorovo zdraví, ale také styl hodnocení světa a citění. „Ať už nakonec píše Karel Pecka o čemkoli, nemůže nevydávat, byť bezděčně, svědectví o působení tohoto cejchu.“¹⁶⁸ Podle Bílka nutí dílo Karla Pecky čtenáře alespoň trochu cítit a vnímat sílu pobytu v komunistickém vězení včetně fyzického násilí, a je tak „vakcínou proti jakékoli ideologii.“

Petr Bílek srovnává v recenzi román *Veliký slunovrat* s románem *Motáky nezvěstnému*, stejné rysy obou děl vidí zejména v jejich mozaikovosti, nezredigovanosti a opakování zbytečnosti. *Veliký slunovrat* vyvolává podle Bílka obecnou otázku související i s další vězeňskou literaturou, zda „má smysl ve jménu modernosti, postmodernismu, osobních kritických stanovisek nebo dobového vkusu zpochybňovat uměleckou důsažnost Peckovy tvorby a zastiňovat tak do jisté míry její lidské poselství.“¹⁶⁹

Na *Velikém slunovratu* vyzdvihuje Bílek reportážně zachycenou syrovost a detailní propracování. Ačkoli již nejde o román nový (recenzent se zabýval druhým vydáním z roku 1992), stále z něj vyznívá přesvědčivě a sdílně Peckovo humanistické stanovisko. „Že násilné zásahy do lidského života způsobují zhoubné změny, které jsou nenávratné, je vysloveno přesvědčivě.“¹⁷⁰ Současně ale recenzent shledává fakt, že

¹⁶⁷ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 147.

¹⁶⁸ BÍLEK, Petr. *Knihy jako cejch. Mladý svět*. 1992, č. 14, s. 42.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ BÍLEK, Petr. *Knihy jako cejch. Mladý svět*. 1992, č. 14, s. 42.

Peckovo dílo závisí v porevoluční době na přesunech vlivů a idejí uvnitř literatury, že tématům, o kterých píše, musí být čtenář nakloněn a že otevřenost Peckových děl je podmíněna citlivostí individuálního svědomí daného čtenáře. „Bude-li u nás přibývat lhostejných, bude současně ubývat čtenářů knih Karla Pecky.

10 Další díla Karla Pecky s vězeňskou tematikou

Karel Pecka využil i ve svých dalších dílech motivy pobytu v komunistickém vězení padesátých let. Archiv Národní knihovny ČR však nedisponuje dochovanými periodiky, ve kterých vyšly recenze na povídkový triptych *Úniky* (1966), soubor povídek *Na co umírají muži* (1968) ani na básnickou sbírku *Rekonstrukce* (1975).

10.1 Úniky

Soubor tří povídek je literární prvotinou Karla Pecky. Vyšel v roce 1966 v nakladatelství Mladá fronta a obsahuje povídky s názvem *Únik*, *Pád stoupání* a *Konfrontace*. Společným znakem a hlavním tématem povídek je hledání cesty a úniku. Hlavní postavy jsou součástí specifických prostředí – vojenské skupiny, divadla a vězení – a všichni hledají rozřešení životních situací. Povídku *Konfrontace* napsal Karel Pecka při pobytu v Domově spisovatelů na Dobříši, který vlastnil Syndikát českých spisovatelů a poté Svaz československých spisovatelů. Pecka zde pobýval v roce 1965, poté, co dostal první příležitost psát v tvůrčím prostředí rokokového zámku z osmnáctého století, který od roku 1945 vlastnil Svaz československých spisovatelů. Čtenáři klade otázku „jaký význam má pravda pro uchování osobnosti a pro určení morální odpovědnosti člověka.“¹⁷¹ *Konfrontace* byla v roce 1968 využita také do podoby rozhlasové hry.

Další povídku *Únik* napsal v roce 1963 ve Stráži pod Ralskem a povídku *Pád stoupání* na přelomu let 1964 a 1965 v Praze. Motivy z povídek využil dále Pecka v dalších dílech – například v románech *Motáky nezvěstnému* či *Horečka*.

10.2 Na co umírají muži

Devět drobných a realistických povídek z komunistického tábora 50. let vyšlo poprvé v roce 1968 v nakladatelství Mladá fronta. V roce 1992 vyšlo druhé vydání knihy v nakladatelství Československý spisovatel. Hlavními motivy jsou výpovědi o mravních

¹⁷¹ JANOUŠEK, Pavel a kol., *Dějiny české literatury 1945 – 1989, III.: 1958 – 1969*. Praha: Academia, 2008, s. 368.

hodnotách člověka v mezních situacích, lidské statečnosti a přátelství. Povídky, které v souboru vyšly, začal psát Karel Pecka již v komunistických lágrech. Například povídku *Ruce* napsal v táboru Bytíz ve chvíli, kdy při nedělním volnějším režimu hráli vězni basketbal. „Na zápas se sešlo půl tábora, dvanáct set lidí, veliké show s kropením a lajnováním, s dresy a číslly, prostě Chicago Bulls. Já jsem seděl na baráku a začal jsem psát *Ruce*. (...) Nic dramatického, ale ono mi to šlo, jedna věta za druhou, a já jsem tu povídku, jak dneska zhruba vypadá, za odpoledne napsal a ještě jsem stihl druhý poločas.“¹⁷² V podobných situacích napsal na Bytízu Karel Pecka téměř celou sbírku *Na co umírají muži*. Při volnějších chvílích se vězni – spisovatelé na táboře také scházeli a nad svými lágrovými prvotinami hovořili. Karel Pecka se zde setkal například i s Jiřím Stránským. „Když bylo volno, mívali jsme čtenářské debaty, četly se rukopisy, posuzovaly, hovořilo se o nich. Býval u toho Jiří Stránský, Čenda Slovák, Bezpalec, nakladatelský redaktor a další.“¹⁷³

Samotnou povídku *Ruce* ze sbírky *Na co umírají muži* publikoval Karel Pecka ještě před souborným vydáním v *Mladé frontě* v roce 1965 v brněnském časopise *Host do domu*.

10.3 Rekonstrukce

Sbírku básní napsal Karel Pecka v trestních táborech Nikolaj, Elko a Bytíz v letech 1954–1957. Vyšly v roce 1975 v exilu a poté vydal Pecka sbírku v roce 1995 vlastním nákladem. „Jsou to básně z doby, kdy nebylo dost papíru a vlastnit tužku bylo trestné. (...) Zvláště po březnu 1953, kdy přestal být hlad, začaly bujet múzy. Psaly se verše, protože vyžadovaly nejmenší prostor, někde na okraji novin, a kdo měl zájem, rozšiřoval to opisy dál.“¹⁷⁴ První verše psal tehdy Karel Pecka inkoustovou tužkou, kterou mu přinesl na tábor civilní zaměstnanec, a úryvky si schovával v šachtě. „Vlhko v šachtě bohužel zničilo část písma, takže když se mi rukopis podařilo odeslat domů,

¹⁷² LUKES, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 113.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ LUKES, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 226.

přišlo už jen pouhé torzo.¹⁷⁵ Chybějící části proto Pecka doplnil po návratu z vězení. Dlouhou dobu s nimi nic nedělal a vzpomněl si na ně až v roce 1975. „Nějak se přišlo na to, že jsem také veršoval, a Klement Lukeš vydal *Rekonstrukce* ve své samizdatové edici.“¹⁷⁶ Verše vyvěrají z hlubokých vězeňských prožitků Karla Pecky.

¹⁷⁵ LUKEŠ, Jan. *Hry doopravdy: Knižní rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. První. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998, s. 226.

¹⁷⁶ Tamtéž.

11 Závěr

Cílem magisterské diplomové práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského a Karla Pecky* byla analýza kritického ohlasu literárních děl Jiřího Stránského a Karla Pecky s vězeňskou tematikou.

Oba spisovatelé se stali oběťmi komunistického režimu, který byl u nás nastolen po roce 1948. Jiří Stránský prošel po vykonstruovaném soudním procesu několika vězeními v letech 1953–1960 a následně byl vězněn i v letech 1973–1975. Karel Pecka byl vězněn v letech 1949–1959. Byť ve svých literárních dílech oba spisovatelé vycházeli z osobních prožitků v komunistických lágrech, jejich tvorba se liší. Odvíjí se od toho také různorodost recenzí na díla obou autorů, které magisterská diplomová práce analyzuje. Zabývá se dochovanými kritikami z literárních i ostatních periodik – deníků, týdeníků, měsíčníků a literárních příloh, kterými disponuje archiv Národní knihovny ČR. Všímá si aspektů, na základě kterých recenzenti díla Jiřího Stránského a Karla Pecky hodnotili, pozitivních i negativních náhledů podložených argumenty i kritických srovnání s literárními díly jiných autorů.

Práce vychází z předchozí autorčiny bakalářské práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského* (obhajoba 19. 6. 2014). V teoretické části magisterské diplomové práce se zamýšlíme nad pojmem literární kritika. Vycházíme z děl Ansgara Nünninga, Terryho Eagletona či Přemysla Blažíčka. Přesvědčili jsme se o tom, že literární kritika by měla být postavena na objektivních a podložených argumentech. Literární kritika se ale zároveň neobejde bez subjektivních dojmů, které ovlivňuje dobový kontext i mimoliterární jevy. Analýza kritického obsahu děl Jiřího Stránského a Karla Pecky dokládá, že autoři recenzí často ve svých tvrzeních vycházeli z dobové atmosféry, o které autoři psali – padesátých let dvacátého století, eventuálně i dalšího období totalitního režimu v tehdejší Československu. Většina z nich také na okraj svých recenzí připomněla, jak důležité je o tomto období psát, popisovat skutečné situace a prožitky, a zachovat tak svědectví pro další generace.

Pro uvedení kontextu doby, okolností zatčení, soudních procesů se spisovateli a následných věznění jsme využili také dochované dokumenty z Národního archivu ČR a z Archivu bezpečnostních složek. Tyto spisy dokládají i autobiografičnost děl obou autorů.

Druhá teoretická část vystihuje základní znaky rozhovoru. Přesvědčili o tom, v čem spočívá hloubkový rozhovor – metoda, kterou využíváme i v magisterské diplomové práci. Jana Lukeše, publicistu a kritika, který se díly Karla Pecky a Jiřího Stránského dlouhodobě zabývá a z jehož knižních rozhovorů také magisterská diplomová práce vychází, jsme z tohoto důvodu zvolili jako vhodného respondenta pro hloubkový rozhovor na téma literární kritika a díla českých autorů s vězeňskou tematikou.

Vedle rozhovoru s Janem Lukešem jsme do práce zakomponovali i rozhovor s Jiřím Stránským, který byl součástí bakalářské diplomové práce *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského*. Oba rozhovory jsou přiloženy v příloze.

K vybraným knižním titulům jsme v každé kapitole vybírali recenze, které vyšly v českých periodikách. Recenze na díla Jiřího Stránského a Karla Pecky jsme čerpali z periodik Literární noviny (1991, 1993, 1994, 1997, 1999), Tvar (1991, 1992, 1994, 1998, 2006), Mladá fronta Dnes (1991, 1992, 1993, 1997), Lidové noviny (1991, 1992, 1993), Lidová demokracie (1993), Film a doba (1997), Právo (1997, 1999), Respekt (1997), Revolver Revue (1997), Týden (1996), Telegraf (1994), Labyrint Revue (1994) a Ladění (2002, 2005).

Většina kritiků ocenila povídkový cyklus Jiřího Stránského *Štěstí*, zejména pro precizní vykreslení mezních situací ve vězeňském prostředí a pro nový přístup k tématu – najít i v tragických situacích optimismus a naději, že i v době teroru některé osoby nezapomněly na lidskost, rozum a city. Optimistický pohled je zároveň jedním z aspektů, který recenzenti dílům Jiřího Stránského vytýkají – vykreslování historie v idylickém, až romantickém duchu.

Na románu *Zdivočelá země* ocenili recenzenti syrovost a dramatický popis autentických zážitků vedle fiktivního příběhu s idylickou „kaubojskou“ tematikou. Svá hodnocení často vztahují na pasáž o poválečném odsunu Němců, pozastavují se také nad vykreslením a vývojem charakterů hlavních postav. Stránskému přitom vytýkají, že málo problematizuje, nedává prostor polemikám nad obecně zažitými skutečnostmi, nevyvolává ve čtenářích otázky a jde po povrchu historických událostí.

Recenze na díla Karla Pecky se výrazně liší v závislosti na době, kdy je vydal. Za literárně a umělecky hodnotné dílo považují recenzenti Peckův autobiografický román

Motáky nezvěstnému, který představuje cenný dokument o fungování komunistických lágrů v ucelené podobě. Literární svědectví, které román přináší, vyzdvihují všichni recenzenti, kteří se jím zabývali.

Naopak například u prvního Peckova románu *Horečka* si recenzenti všímají začátečnické nezkušenosti. Za zásadní rysy děl Karla Pecky vnímají recenzenti především jejich etický rozměr, mravní a existenciální podtext a psychologičnost postav. Na rozdíl od Jiřího Stránského postrádají díla Karla Pecky optimismus a nadhled nad represemi komunistického režimu. Oproti tomu jsou považována za cenná díky detailním syrovým popisům života v komunistickém vězení (zejména *Motáky nezvěstnému*), ale i barvitě vykresleným situacím a vývoji lidských charakterů, které nastávaly po propuštění z vězení (mj. román *Veliký slunovrat*). V analýze děl Karla Pecky tematicky vybočuje román *Štěpení*, který zachycuje pozdější období – rok 1968. Autor v něm opět využil autobiografické motivy v souvislosti s represemi režimu nastolenými v období normalizace.

12 Summary

The aim of the Master diploma thesis *Media responses of literary works with the prison theme of Jiri Stransky and Karel Pecka* was an analysis of literary works of Jiri Stransky and Karel Pecka with theme of prison and quantitative and qualitative analysis of reviews of these works.

We have chosen critical reviews which were published in czech periodicals – literary and other. We have found lots of interesting opinions and reviews on books of Jiri Stransky and Karel Pecka. There are some differences between works from these authors. Jiri Stransky is typical for his romantic and idyllic view on tragic history times, while Karel Pecka's works are typical for pinpoint and real description of communist prison.

An important fact is that many reviewers took into account a context of the time which Jiri Stransky and Karel Pecky are writing about (fifties and other totality time in Czechoslovakia). Most of them also mention the importance of writing about these times and writing about real situations. It is important to keep the evidence for future generations.

In some cases reviewers criticized some aspects connected with Jiri Stransky's optimism and his idyllic description of history. The most reviewed books was *Zdivocela zeme and Aukce*. The best book according to the reviewers is a novel collection *Stesti*.

The reviews on works of Karel Pecka depend on times when were published. The most valuable is considered book *Motaky nezvestnemu*, which depicts live in Communist prison. On the contrary, in the first Pecka's work *Horecka* reviewers criticize his jejuneness. The most typical features of Pecka's works the reviewers see their ethical format, morality and psychologism of main characters. There is an exception in topic of analysed works - the book *Stepeni* deals with another time, 1968 in Czechoslovakia.

In the theoretical part of the master diploma, where we think about literary criticism and interpretation, we draw from works of Ansgar Nünning, Winfried Schulz, Terry Eagleton and Premysl Blazicek. Documents from The National Archive and from The Archive of Security Forces helped us to take Jiri Stransky's and Karel Pecka's works

into context. We have described circumstances of their arrest and imprisonment (eight-year-long – Stransky and ten-year-long – Pecka) in Communist prisons during the fifties in the master diploma thesis. In the part about an interview we draw on book of Barbora Osvaldova, Jan Hendl, A. Fontana and Anastasia H. Prokos. For introducing to historical context we used works of Jiri Knapik and Martin Franc, Pavel Janousek or Jakub Koncelik.

We have found the reviews on Jiri Stransky's and Karel Pecka's in newspapers and magazines Literarni noviny, Lidova demokracie, Tyden, Tvar, Mlada fronta Dnes, Lidove noviny, Pravo, Prace, Telegraf, Film a doba, Host, Labyrint Revue, Revolver Revue and Ladeni.

There are also interview with writer Jiri Stransky and publicist Jan Lukes included in the annex.

13 Použitá literatura

13.1 Primární literatura

KOUBSKÁ, Libuše: *Můžeš-li udělat radost, musíš*. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-299-6. 120 s.

LUKEŠ, Jan: *Hry doopravdy: Rozhovor se spisovatelem Karlem Peckou*. Praha, Litomyšl: Paseka, 1998. ISBN 80-7185-197-3. 333 s.

LUKEŠ, Jan: *Srdcerváč: Rozhovor se spisovatelem a scenáristou Jiřím Stránským*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 2005. ISBN 80-86026-31-0. 316 s.

PECKA, Karel: *Horečka*. Praha: Mladá fronta, 1967. ISBN 23-051-69. 272 s.

PECKA, Karel: *Motáky nezvěstnému*. Praha: Atlantis, 1990. ISBN 80-7108-003-9. 399 s.

PECKA, Karel: *Na co umírají muži*. Praha: Československý spisovatel, 1992. 80-202-0331-1. 136 s.

PECKA, Karel: *Rekonstrukce*. Praha: VI. nákl., 1995. 80-900059-9-3. 48 s.

PECKA, Karel: *Štěpení*. Praha: Atlantis, 1993. 80-7108-067-5. 304 s.

PECKA, Karel: *Úniky*. Praha: Mladá fronta, 1966. 116 s.

PECKA, Karel: *Veliký slunovrat*. Praha: Československý spisovatel, 1968. 227 s.

STRÁNSKÝ, Jiří: *Štěstí*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1998. ISBN: 80-86026-04-3. 196 s.

STRÁNSKÝ, Jiří: *Zdivočelá země, Aukce*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1997. ISBN 80-86026-01-9. 867 s.

13.2 Sekundární literatura

BLAŽÍČEK, Přemysl. *Kritika a interpretace*. Praha: Triáda, 2002. ISBN 80-86138-46-1. 528 s.

EAGLETON, Terry. *Úvod do literární teorie*. Praha: Plus, 2010. ISBN 978-80-00-02587-2. 310 s.

FONTANA, Andrea a PROKOS Anastasia H. *Interview* [online]. Left Coast Press, 2010 [cit. 2016-03-13]. s. 11. ISBN 9781598741087. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/reader.action?docID=10379867>

FORST, Vladimír et al: *Lexikon české literatury 3*, Praha: Academia 1993, ISBN 80-200-0469-6. 1377 s.

- HRABAL, Bohumil. *Proluky*. Praha: Mladá fronta, 2004, ISBN 80-204-1182-8. 208 s.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4. 408 s.
- JANOUSEK, Pavel a kol., *Dějiny české literatury 1945–1989: III.: 1958–1969*. Praha: Academia, 2008, ISBN 978-80-200-1583-9. 692 s.
- JANOUSEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989: IV. 1969–1989*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7. 980 s.
- JANOUSEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945: 2. díl*. Praha: Brána a Knižní klub, 1998, ISBN 80-7243-014-9. 791 s.
- KNAPÍK, Jiří, FRANC Martin a kol. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-2019-2. 1300 s.
- KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA Pavel – ORSÁG, Pavel: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8. 344 s.
- KONČELÍK, J. et al.: *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 2004, ISBN 80-246-0827-8. 150 s.
- LUKEŠ, Jan. *Stalinské spirituály*. První. Praha: Český spisovatel, 1995, 157 s. ISBN 80-202-0545-4.
- MERHAUT, Luboš et al: *Lexikon české literatury 4*, Praha: Academia 2008, ISBN 978-80-200-1670-6. 1084 s.
- NÜNNING, Ansgar (editor). *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host, 2006, ISBN 80-7294-170-4. 912 s.
- OSVALDOVÁ, Barbora a KOPÁČ Radim (eds.). *Rozhovory o interview*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1618-6. 170 s.

ROZŠAFNÁ, Michaela: *Mediální ohlas literární tvorby s vězeňskou tematikou Jiřího Stránského*. Praha, 2014. Bakalářská diplomová práce. Karlova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Jana Čeňková, Ph.D. 76 s.

13.3 Periodika

- CINGER, František. *Po Zdivočelé zemi napsal Jiří Stránský Aukci*. Právo. 1997, 25. 3.
- DOKOUPIL, Blahoslav. *Jinak, a přece ne nově*. Tvar. 1992, č. 17.
- DRDA, Adam. *Kritická příloha Revolver revue*. Revolver Revue. 1997, č. 8.
- HAMAN, Aleš. *Dokument dobové mentality*. Literární noviny. 1994, 3. 2.
- HARÁK, Ivo. *Pecka Karel a Pecka Dominik, Motáky nezvěstnému a Z deníku marnosti*. In: *Otázky českého kánonu: Sborník příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky*. První. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2006.
- JUNGMANN, Milan. *Mravní rigoróznost Karla Pecky*. Lidové noviny (příloha Literární noviny). 1991, 17. 1.
- JUNGMANN, Milan. *Prózy o česko-německých vztazích*. Literární noviny. 1993, č. 29.
- JUST, Vladimír. *Bumerang: aneb Návrat ztraceného režiséra*. Film a doba. 1997, 1/2.
- LOPATKA, Jan. *Štěstí*. Literární noviny. 1991, č. 17.
- LUKEŠ, Jan. *Pro srovnání*. Lidové noviny. 1992, 16. 3.
- LUKEŠ, Jan. *Štěpení roku šedesátého osmého*. Lidové noviny, příloha Národní. 1993, 11. 11.
- LUKEŠ, Jan. *Štěstí bez pozadí*. Lidové noviny. 1991, 3. 5.
- LUKEŠ, Jan. *Tipy na tento týden*. Týden. 1996, č. 51.
- MED, Jaroslav. *Knihovnička LTN*. Literární noviny. 1999, č. 46.
- MÍŠKOVÁ, Věra. *Konflikt odplaty a odpuštění*. Právo. 1997, 31. 1.
- NOVOTNÝ, Vladimír. *Eastern, epika a erinye historické paměti*. Tvar. 1998, č. 11.
- NOVOTNÝ, Vladimír. *Horečnatý román*. Mladá fronta Dnes. 1991, 14. 1.
- NOVOTNÝ, Vladimír. *Peckovo středoevropské bloudění*. Mladá fronta Dnes. 1993, 20. 11.
- NOVOTNÝ, Vladimír. *Šťastná sedmička*. Mladá fronta Dnes. 1991, č. 54.
- NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragédie pohraničí*. Mladá fronta Dnes. 1992, č. 136.
- PEŇÁS, Jiří. *Bloudění a štěpení charakterů*. Lidová demokracie. 1993, 2. 12.

PEŇÁS, Jiří. *Seriál pro naši dobu – O rozrušené zemi jenom v dobrém*. Respekt. 1997, č. 21.

PETŘÍČEK, Miroslav. *Štěpení i scelení*. Tvar. 1994, č. 2.

PÍŠA, Vladimír. *Poselství nezvěstným*. Tvar. 1991, č. 10.

PÍŠA, Vladimír. *Štěstí v neštěstí*. Tvar. 1991, č. 19.

SPÁČILOVÁ, Mirka. *Bumerang není povinnou splátkou historickému dluhu*. Mladá fronta Dnes. 1997, č. 26.

ŠÍCHA, Jan. *Moták nezvěstnému*. Labyrint Revue. 1994, č. 20.

ZAHRADNICKÝ, Jiří a FIŠER, Zbyněk. Karel Pecka: *Motáky nezvěstnému*. Tvar. 1991, č. 18.

ZRZAVÝ, Jan. *Štěpení a souvislosti*. Telegraf. 1994, 12. 2.

13.4 Internetové zdroje

Adam Drda. *Revolver Revue* [online]. 2014 [cit. 2016-07-18]. Dostupné z:
<http://www.revolverrevue.cz/adam-drda>

Karel Pecka. *Osobnosti.cz* [online]. [cit. 2016-01-04]. Dostupné z:
<http://www.spisovatele.cz/karel-pecka#cv>

Karel Pecka. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 1998 [cit. 2016-07-12].
Dostupné z:
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=836&hl=Pecka+>

Literární noviny (2) 1952-67. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2006 [cit. 2016-07-18]. Dostupné z:
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1286>

My jsme to nevzdali. *Politické procesy*. In: *My jsme to nevzdali* [online]. Dostupné z:
<http://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/nastup-komunismu-a-padesata-leta/politicke->

procesy#sthash.htgkPW6V.dpuf. [cit. 2016-04-01].

TOMEK, Prokop. *50. léta Smrt Stalina a Gottwalda*. In: *www.totalita.cz* [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://totalita.cz/50/50_01_008.php.

13.5 Dokumenty

Archiv bezpečnostních složek. Karel Pecka a spol., č. 5455 č. j. A-24200/611903-49-5/2-d., Krajské velitelství státní bezpečnosti v Českých Budějovicích.

Archiv bezpečnostních složek. Plán sledování. Spisový svazek č. 762/78, „objekt Kája“. S-Stb Praha ke Karlu Peckovi. I. správa PMV 2. odbor, 3. oddělení.

Archiv bezpečnostních složek. Stránský Jiří – zpráva o domovní prohlídce, V_343_MV, 19. 1. 1953 Krajská správa StB Praha – V. odbor.

Archiv bezpečnostních složek. Stránský Jiří – zpráva o zatčení, V_343_MV, 16. 1. 1953 Krajská správa StB Praha – V. odbor.

Archiv bezpečnostních složek. Trestní oznámení, č. j. 11124/28503/49, 9. 9. 1949. Krajské velitelství státní bezpečnosti v Českých Budějovicích Státnímu soudu v Praze.

Archiv bezpečnostních složek. Zpráva o vyšetření, č. j. A-24200/611903-49-5/2-d, s. 14. Krajské velitelství státní bezpečnosti v Českých Budějovicích.

Národní archiv. Hlavní přelíčení, čj. Or I 1315/49, 2. listopadu 1949, str. 1. Státní soud v Praze.

Národní archiv. Nejvyššímu soudu v Praze, č. j. Or I 1315/49, 24. ledna 1950, str. 1. Státní soud v Praze.

Národní archiv. Obžaloba, č. j. Or I 1315/49, 19. 9. 1949, str 1 - 2, Státní soud v Praze.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 4. 2. 1959.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 5. 2. 1958.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 25. 12. 1957.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 27. 3. 1956.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 19. 7. 1955.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Hlášení ke kázeňskému řízení, 17. 8. 1953.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Obvinění jménem republiky, 10. 7. 1953 Krajský soud Praha.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Ohlášení úrazu, 7. 12. 1956.

Národní archiv. Osobní spis Jiřího Stránského, 3407, Posudek k milosti, 15. 1. 1957.

Národní archiv. Spisy trestní věci, č. 1212/49, 9. 9. 1949, str. 2. Státní soud v Praze XIV - Na Pankráci.

Národní archiv. Usnesení, č. 432/59, 3. prosince 1959 v Příbrami, Státní soud v Praze.